

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 23. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések
felvétele ugyanott.

—☉ Budapest, augusztus hó 20. ☉—

Krónika.

Nachdruck wird gebeten.

— aug. 18.

Trencséntepliczből a fürdőbiztos — ahogy utóbb kiderült — elhamarkodott intézkedéssel peremptorikusan utasított ki egy olyan fürdővendéget, aki először is öreg ember, másodsor anyagilag teljesen független ember, tehát éppen a nehezményezett koldulás gyanujába nem is eshetik, aminek harmadszor bizonyítéka az, hogy tizennégy esztendő óta állandóan Trencséntepliczen tölti a fürdőidőt. Ugy látszik, hogy az intézkedés, amelyet azonban sietve helyrehoztak, csakugyan elhamarkodott volt és kétségtelen, hogy ezen a módon már azután megint nem lehet magyar fürdőkulturát csinálni. És hogy az a kötelező nagy orr, amit a fürdőbiztos a maga felsőbbiségétől eddig már bizonyosan megkapott, csupán a magyar közigazgatás belső ügye marad és csupán valami bürokratikus vigasztalást nyújt a jövőre nézve.

Ez mind igaz és egyáltalán nem örvendetes dolog, de az esetnek a bunkója, a vastagabb része még sem ez, hanem az a hozzá kapcsolódó tény, hogy az esetet egy nagy és elterjedt bécsi lap, a Neues Wiener Tagblatt nagyon részletesen megírja, mondhatnám per longum et latum pertraktálja és azután a cikkét azzal a minden komoly lapnál eddig szokatlan zárójeles szuffixummal fejezi be: »(Nachdruck wird gebeten)«.

A saját hírei továbbadásának ezt a szíves felajánlását idáig csak nagyon obskurus vidéki lapok szokták használni, amelyek elszörnnyüködnék azon, hogy a fővárosi, vagy éppen az egész világsajtó nem vesz tudomást arról a bennük lenyomatott hírről, hogy a városi fecskendő megint elromlott, vagy hogy a gazdasági tanácsos megint panamázás gyanujába keveredett. És behatóan kéri »laptársait«, hogy híriüket szíves közlés végett díjtalanul vegyék át.

Hogy ez a tökéletlen, gyámoltalan és izléstelen zszurnalisztikai forma most egy nagyon jól megszerkesztett osztrák lapban is egyszerre felbukkanhatik; ez az igazi vastagja a trencséntepliczi esetnek. Mert arra még csak gondolni sem lehet egy percze sem, hogy a Neues Wiener Tagblatt, amely hiszen egyuttal híreket, de csak távirati híreket is közvetít a lapokkal, ezzel a banditacsellel akár a gyámoltalanságának, akár az izléstelenségének adta volna a jelét. Nem. Ennek a német ujságnak a kutyái sokkal mélyebben vannak

elásva, mintsem hogy a büyük ilyen piszkos kis paranézisen keresztül szüremkedhetne át. Ó, a Neues Wiener Tagblatt kitünően szerkesztett ujság, amelyben egyetlen sor, egyetlen megjegyzés sem jelenhetik meg teljes szerkesztési jóváhagyás és helyeslés nélkül. Amiből már azután egészen könnyű megállapítani, hogy amikor ez az ujság a többi német ujságnak az exhortációjára is odaadja a hasábjait, nem róható fel semmi másnak, csak a legpiszkosabb kajánságnak. Annak a sárga epeömlésnek, amelyik előtti még a tisztességnek és izlésnek a fészket, az agyvelőt is és véres kard körülhordozása helyett piszkos rongyot iparkodik belerázni, tőle kitelhetően, még ilyen megvetésre méltó formában is, az egész osztrák sajtóba.

»Olvassátok el és nyomassátok le, hogy Ausztriában és a külföldön is mentül több ember megtudja, hogy hogyan bánnak magyar fürdőhelyen a vendégekkel« — ez az alávaló tendencia az értelme a bécsi ujság szíves szerkesztői biztatásának. Ezért mond le a bécsi világlap az izlésnek és a tisztességnek arról a valóban minimumáról is, amelyet kötelezőnek tart maga számára ma már a »Karakószörccök és Vidéke« is, a sarki grájzler meg annál inkább, mert ha a szomszédja tisztessége lepecskolása árán akar magának hasznot szerezni, hát az elüljáró megbünteti érte.

Az ideai kivételes nyár kivételesen kedvező volt a magyar fürdőhelyekre nézve is. Az a magyar karaván, amely nyár kezdetén szokott megindulni az olasz nyaralóhelyek felé, ezidén itthon maradt, de elmaradt, amikor Grácban is kitört a kolera, a stájerországi fürdőhelyek nagy részének a magyar vendégserege is. Ez az immár kétségtelenül sok százezer ember, a külföldi fürdők legfinomabb kis fejőstehene, a magyar fürdőpublikum ezidén tehát itthon maradt és azt a pénzt, amit máskor külföldre hordott, most itthon költötte el.

Az elnéptelenedő Velence és Rimini láttára az olaszok is szinte kriminálisan alávaló fürdőpolitikába kezdtek bele azzal, hogy hivatalosan is — az éppen Velencében megkötött nemzetközi egyezmény ellenére — letagadták a kolerát. Hazudtak, de mindig csak a maguk javára és ámbár a kétségbeesett idegencsalogatásuknak meglett az az eredménye, hogy a kolera Olaszországból már átcsapott Triesztbe is, Albániába is és éppen ma, a trieszti összeköttetés révén megjelent abban a császárvárosban is, ahol a Neues Wiener Tagblattot nyomatják.

Ebből az olasz komiszkodásból tehát mára már európai veszedelem kerekedett. Pedig az olaszok csak,

ha megengedett tisztességen túl is, védekezni akartak. Az osztrák fürdők azonban, úgy látszik, még keservebben sanylik a magyar fürdővendégek elmaradását és ezért feledkeznek meg a legelemibb üzleti tisztességről is, nem önönmagukat dicsérvén fel, amihez szent joga van Edlach fürdőhelynek csakugy, mint annak a prágai partiárusnak, aki ezer hasznos tárgy ajánlásával egy forintért ezer rozsdás gombostűt küld a balekjének, hanem kifordítva és üzleti és hírlapi tisztességet félretéve, banditatámadást intéznek a magyar fürdőhelyek ellen. Mert ne legyen róla semmiféle kétség, hogy a Neues Wiener Tagblatt ezzel a kis parentétikus megjegyzésével egyenesen az osztrák fürdőhelyek szolgálatában tette félre a hasábjairól az izlést és biztatta a többi osztrák lapot: »ugassatok tovább«.

Ahhoz a hanghoz, amit itt használtam, az olvasó bizonyára nincsen hozzászokva. De az izléstelenség provokálja az elegancia félretételét és a Neues Wiener Tagblatt bujtogató farkjegyzete felmenti a rajta való felháborodást is a kötelező hang tisztessége ellen. Egészen piszkos csellel szemben csak egészen őszintén lehet beszélni.

Ezek után pedig szeretném levonni a szállóigéségre érdemes »Nachdruck wird gebeten«-ből a tanulságokat. Ugy látszik, hárman vannak.

Az egyik banális. Az, hogy minden rossznak van jó oldala is és így a kolera is csak használhatott ezidén Magyarországnak, feltéve, hogy nem minden egyes fürdőhelyen úgy érti át a látogatottság értékét a fürdőbiztos, mint Trencséntepliczben.

A másik már sokkal komolyabb. Ime, Olaszország lehazudja a magyar fürdővendégek miatt a kolerát, az osztrák fürdőhelyek pedig elementáris üzleti tisztességet félretéve riasztják el a publikumot a magyar fürdőhelyektől. Ha lehetne valami kétségen túl, ez valóban azon túl van, mert azt mutatja egyrészt, hogy a magyar nyaralók milliókat hagytak eddig évente külföldi fürdőhelyeken, azt pedig másrészt, hogy a magyar nyaralók olyan veszedelmes konkurrencsei az osztrák agyonreklámozott fürdőhelyeknek, hogy a hitelük tönkretételére még az üzleti tisztesség szemét is be kell hunyni. Mert abban a kis parantézisben a nagy magyar százezerek sajognak.

A harmadik tanulság ellenben már véres. Fogd meg a saját orrodát, újságíró társam, aki remek argumentálással tudod bebizonyítani, hogy Magyarország Ázsia, hogy ide nemcsak hogy idegennek nem szabad jönni, hanem még magunknak is meg kell szökni. Csak emlegessétek mentől többet a magyar ugart és csak irjátok le mentől gyakrabban az immár stereotip refrént: »ez is csak nálunk történhetik meg«. Ugyan, irjátok csak meg ezt mentől többször, kis felvilágosítottjaim, de el ne felejtsetek a végéről a refrént, azt az »ez is csak nálunk történhetik meg«-et, amit ime, a Neues Wiener Tagblatt szabadon, nem tisztességesen, de hasznosan úgy fordított le osztrák nyelvre, hogy: »Nachdruck wird gebeten«. Egészen ügyes és benőtt fejlágyu politika a saját magunk állandó kipellen-

gerezése és a Neues Wiener Tagblatt csak az utolsó konzekvenciát vonta le belőle.

Ha tisztességes formában tette volna, talán nem is lehetne panáskodni ellene, mert hiszen csak az a kő hull most vissza a fejünkre, amit mi magunk dobálunk fel állandóan magunk fölé a levegőbe. De azért tessék csak nyugaton tovább hajigálózni, a kitűnő üzleti érzékű bécsi lap minden egyes kövel pont ilyen kitűnően fog bennünket visszahajigálni és akkor bizonyosan jobb sorunk lesz.

Paganel.

Afrodite.

A suhogó ruhák lehullanak:
Most két karod bomlik ki méztelen,
Nyílik a fűző ivelt melleden —
Ó rengő formák, ringó vonalak!

Aranyesőként hull le dus hajad
Vállad fehérítő rózsái fölé,
S von aureolát hóteted köré,
Csipkehullámból kiszökkent alak.

Ti szemeim, ti boldog két szemek,
Igyátok e csodát, ti részegek,
Igyátok... jaj, betelni nem tudok.

S megszedülten a vágy lángözönén,
Mint a hívő a szentély küszöbén,
Előtted, istennőm, leborulok!

Kún József.

Leányfej.

Irta: LOVIK KÁROLY.

A kis-dunai gőzhajó kikötött a kavicsos, fűzfás par-
ton; a kiszáradt fahíd egyszerre megtelt világósruhás
kirándulókkal, hazatérő gyümölcsöskofákkal, torna-
inges gyerekekkel.

— Ott jön — mondta az asszony, felemelve nap-
ernyőjét és óvatosan, félnéken mosolygott, ami pillan-
atra megfiatalította. Már hervadt volt: mintha vonásai
kettősek lettek volna, egyik részük, a felületen lévő,
még határozott, élénk, életvidám, a másik bizonytalan,
ráncozott és sötét, kész rá, hogy a háttérből hirtelen ki-
emelkedjen és az öregség álarczát borítsa rá a fejre.

A leány szempillái összehúzódtak; majd kivörösödött, mint mindig, ha ezt a kurtalábu, rendesen öltözött, tartózkodó és szerény arcú férfit, az anyja udvarlóját megpillantotta. Mindez perczig tartott, aztán elkomolyodott, ügyefogyottan, makacsul, ahogy elkomolyodni csak fiatal lányok tudnak.

Hazamentek a dunaparti kis nyaralóba, amely —
tele adóssággal — még az apjukról maradt rájuk, egy jég-
veremszerű, köralaku, japán lim-lommal diszitett házba.
Az asszony és Nyeviczky kiültek a tornácra, a leány
lement a kertbe, lefeküdt a szilvafák közé és az égboltra
bámult. Most átengedte magát a pirulásnak, s az arca
annyira kivörösödött, hogy a homlokán verejtékcsep-
pek jelentek meg.

— Ez így nem maradhat, tenni kell valamit — hajtogatta magában félszegen, erőtllenül, félve tőle, hogy mit is kellene cselekednie. A lelke mélyén ott lappangott a gondolat, de nem merészkedett ki a napvilágra. Azt kellene tennie, hogy konyhakést vesz a kezébe és leszurja ezt az óvatos, gyermekesen figyelmes embert, akinek feje, homlokáról egyenest visszafésült hajával, közelálló szemével nagy madárra emlékeztette.

Megrázta magát, az apjára próbált gondolni. Két-éves korában vesztette el, nem emlékezett rá, képe csak a cselédek elbeszéléséből, az anyja egyes szavaiból s néhány rossz családi fényképből alakult ki előtte. Mégis forrón szerette az apját, akit jóságosnak, fáradtnak és fehérkezűnek képzelte el, s akiről gyakran álmolta, hogy nem halt meg, hanem ott ül a karosszékben és türelmesen várja, hogy behozzák a vacsorát. Babonásan őrizte a rája utaló tárgyakat, csorba papírvágókését, nyugvó őzeket ábrázoló tinta-tartóját, kopott házisapkáját, még mindig dohányszagú pipagyűjteményét. És a torka elszorult a tudatra, hogy ez az ember nem tud pihenni a sirban, hogy emlékét beszennyezik; és aztán újra megjelent előtte az anyja udvarlójának nagy, mozgékony feje, az apró és kíváncsi szemmel, a mindenre neszelő tekintettel.

Fölkelt a fűről és fölment a tornácra.

— Elmehetek az uszodába? — kérdezte az édesanyját, mialatt egy percig nyugodtan pillantott a férfitra.

— Elmehetsz, de ne késsél el az ebédre! — szólt az asszony és gépiesen nézett végig a lány ruháján, szalagövén, cipőin, ahog yaszt még annak gyermekkorra óta megszokta.

— Adél egy idő óta furcsa — szólt Nyeviczky, mikor a lány alakja eltűnt a poros ákácok közt. — Vagy képzelődöm?

— Ah, igen, — bölintott szórakozottan az anyja — néha magam se ösmerek reá. Azt hiszem, sokat olvas és társasága sincs.

— Talán férjhez kellene adni; nem gondolja?

Az asszony megijedt és tétován pillantott a férfitra.

— Nem hiszi, hogy még idő van rá? — szólt, elvesztve rendes, fáradt biztonságát. — Hiszen alig hogy elvégezte az iskoláit. Én is korán mentem férjhez, — tette hozzá, óvatosan védekezve a gondolat ellen, hogy a férfi öregnek tartsa — nem volt örömem benne.

Adél lement az uszodába, amely tele volt vihánczó lányokkal, lusta asszonyokkal, rikácsoló gyerekekkel. Lekuporodott a korlát mellé és sütkérezett a napon, anélkül, hogy annak melegét érezte volna. Pár lépésre tőle három barnabőrű, izmos lány nevetett.

— És hogy csináltad? — kérdezte az egyik, mialatt a könyökére feküdt és lábaival a nedves szőnyeget kalapálta.

— Ej, semmi se volt — felelte a megszólított, akinek élénk, nevető szeme folyton jobbra-balra mozgott a felhők, az ugródeszka, a zuhany és a kijárat között. — Egy férfit megfogni semmi. Én mondom, hogy semmi. Mind ostobák; és hogy szavalt!

— És mit szólt Sári? — kérdezte a harmadik, egy kis pufók, aki kövér természetével, felfuvódott uszónadrágjával, óriási szalmakalapjával gombára emlékeztetett. — Sirt, hogy elhalásztad az udvarlóját?

Felelet helyett mind a hárman elkezdtek nevetni, majd fölpattantak a földről, egyet nyújtóztak és mint a békák ugráltak bele a zavaros vízbe.

Adél tétován, ijedten nézett utánuk, aztán ő is fölkelt és, kezét a fejére kulcsolva, párszor körüljárta a medenczét. Mialatt körülte fröccsent a víz, a zuhany huzója nyikorgott, a gyerekek sivalkodtak és az uszómester hangos szóval intézkedett, ismét az apja jutott

az eszébe, amint nyugodtan, fáradtan ül a karosszékben és fehér kezét az ujságra téve, várja a vacsorát. Aztán maga előtt látta a kérdő tekinteteket, amelyeket az utcán rájuk vetettek, ha az anyja az udvarlójával sétált, eszébe jutott, mint maradtak el házukból az apja régi barátai, és megint maga előtt látta az elhunytat a föld alatt, a koporsóban, amint gondolkodva, tépelődve simogatja bajuszát.

— Ilyen szégyen — mondta magában és beleugrott a vízbe.

Mikor a hullámok összecsapódtak a feje fölött, megpróbálta, milyen érzés lehet, ha az ember megfullad. A víz alatt maradt, míg a lélegzete birta, de aztán, hogy a szive dobogni kezdett s a torka majd kihatadt, hirtelen ijedten lökte magát a fölszínre.

— Rettenetes lehet meghalni — szólt, visszatekintve az apró, közömbös habokra,

Hazamenet újra találkozott a három lánnyal; a Dunaparton ácsorogtak, körtét ettek. Felöltözve sokkal rendesebbeknek látszottak, mint az uszodában. Csinosak, kicsit szeplősek, férfias növésűek voltak, apró lábuk alig hagyott nyomot a homokban. Mikor megették a körtét, karonfogták egymást és énekelve tartottak a töltésnek. Adélnak úgy tetszett, hogy a három lány, bár egyikük sem volt idősebb nála, sokkal határozottabb, biztosabb, okosabb, mint ő.

Éjszaka hirtelen fölébredt és felült az ágyban. Ugy rémlett, álmában gondolkodott, tépelődött, végül pedig, hosszas küzködés után, meggyőzte magát. Most, hogy a szeme nyitva volt, csak a végső következtetést kellett levonnia.

— Megölni nem tudom — szólt maga elé rakva gondolatait, melyek az éjszaka leple alatt könnyűek, puhák, természetesek voltak, mentek a félelmetességtől. — Az egyetlen ut az, eltávolítani őt az anyámtól. Apám emléke így megtisztul és újra szeretni tudom majd az anyámat is. Hiszen évek óta nincs anyám, gyűlölnöm kell őt. Senkim sincs a világon.

Ismét elaludt, nyugodtan, tisztán. Mikor reggel fölkelt, erősnek, biztosnak érezte magát. Hirtelen kialakult előtte a helyzet, világosan, pontosan, mint egy katonai térkép. Igen, el kell lopnia az anyjától az udvarlóját, akkor nyugalom költözködik a házba, a sirba. Soha még férfival nem volt dolga, mégis, úgy rémlett előtte, tökéletes ura ennek a mesterségnek. Nem látott nehézséget, nem érzett lelkiösmereti furdalást. Csak néha ereszkedett le a lelkére egy borús felhő, amely gondolkodóvá és kedvetlenné tette. Aztán újra fölébredt benne a vágy, hogy végezzen ezzel a förtelmes állapottal, szempillája összehúzódott, állkapczája előrenyomódott. A tudat, hogy hazudnia kell, megczírogatta és megborzongatta.

Egy este kint vacsoráztak a kertben. Meleg nyári alkonyat volt; az asszony a szobában felejtette legyezőjét. Adél és a férfi együtt szaladtak érte, versenyt futva, ki ér be hamarább. Mikor az ajtót sebbel-lobbal kinyitották, a léghuzam eloltotta a gyertyát. A szobában csak egy tükör csillogott. Adél nevetett, aztán fölkapta a szekrényről a legyezőt és kiszaladt vele.

— Miért nevetett? — kérdezte a férfi, mikor utolérte a kavicsos úton.

— Nem nevettem — felelte a leány daczosan.

— De igen — szólt a férfi és észrevette, hogy Adél nyaka finom ivben, mint a megpattant márvány karczólása, szalad a haja felé.

— Nem nevettem — mondta újra a lány, és gyűlölködve nézett vissza.

Mikor a hajón ült, Nyeviczky elővette a czeruzáját és megpróbálta lerajzolni Adél nyakának szeszélyes ívét.

— Ej! — gondolta magában és összegyürte a papírlapot, hogy a Dunába lökje. Mikor azonban a rajz a vízbe esett, vállat vont, újra elővette a jegyzőkönyvét és rajzolgatni kezdett. Otthon kelletlen érzéssel feküdt az ágyba, de aztán eszébe jutott a lány daczos ajka, gyűlölködő tekintete és mosolyogni kezdett, majd fölkelte és szivarra gyujtott.

— Hogy fölcseperedett — morogta magában, mi alatt ásítva s egy-egy butort gépiesen megfogva, körüljárta a szobát. — Az idő mulik!

Következő vasárnap ismét kiutazott a kis dunai nyaralóba. Ebéd után az asszonynak, mint nyáron gyakran, fejfájása volt és pár perczre ledült az ebédlőben. A lány egyedül maradt Nyeviczkyvel.

— Mért gyűlöl maga tulajdonképp engem? — kérdezte a férfi, csókaszemét figyelmesen rátapasztva Adélra.

A lány érezte, hogy most hazudnia kell, s ez a tudat, amelytől azelőtt irtózott, lágyan végigsimitotta homlokát.

— Nem gyűlölöm — felelte, és megpróbálta, hogy Nyeviczkynek valami kellemes vonást fedezzen fel. Bár a szeme mozdulatlan, közömbösnek látszott, tekintete végigjárta a férfi szürkéből őszülő haját, keskeny állát, kissé elálló fülét, gyér bajuszát s végre megállapodott pompás fehér fogsorán. — Semmi okom gyűlölni.

A férfi kíváncsian fürkészett Adél ajakán.

— Nem-e? — szolt. — És bele tud nyugodni a gondolatba, hogy az anyja udvarlójának tartanak?

— Bele — felelte a lány és gyorsan felületesen mosolygott, ahogy czinkostársak szoktak.

— Érdekes — bölintott Nyeviczky. — Maga okos lány, vagy nagyon gonosz. Tudja-e, hogy a multkor a hajón lerajzoltam a nyakát?

— Tudom.

— Honnét?

— Éreztem. A lelkem nem szereti az erős munkát, inkább a sejtésben, a megérzésben van örömem.

A tenyerébe hajtotta a fejét és nyíltan, csodálkozva nézett a férfira, mint a gyerek egy kártyavárra vagy mozgó játékra. Azután összehuzta a szemét.

— Maga képes ezt el is hinni — tette hozzá közömbösen. — Maguk férfiak mindent elhisznek.

— No, no — nézett rá óvatosan Nyeviczky. — Még maga is rá fog találni a mesterére.

— Vajjon?

Az asszony megjelent a tornáczon.

— Szép idő lesz? — kérdezte, fáradtan nézve az égboltra.

— Szép időnk van — felelte a férfi, olyan hangon, ahogy a pinczér a vendég kérdezősködésére, hogy mi jó ennivaló van még, azt mondja: »szép nyul, szép bélszin«.

Lementek a Kis-Dunához és végigcsónakáztak a parton, aztán kiszálltak egy fűzfás, homokos helyen; leültek a fübe. Temérdek szunyog dudolt körülük, olykor egy vontatóhajó csuszott végig a szürke vizen. Mindez nagyon unalmas volt; néha mindhárman fürkészve pillantottak egymásra, majd az asszony szarkalábakat gyujtott és Nyeviczky meg Adél rágyujtottak, hogy elűzzék a szunyogokat.

Este, mikor a férfi kiment a vasutra, pillanatig megint egyedül volt Adéllal.

— Tudja-e, — szolt a lány — hogy egy időben az a gondolatom volt, hogy konyhakést kell magába szurynom?

Nyeviczky meglepve mosolygott, aztán pislogott.

— Akkor tehát hazudott, mikor azt mondta, hogy nem gyűlöl — felelte gondosan vizsgálgatva a lány vonásait.

— Természetes, hogy hazudtam. Nem fél tőlem?

— tette hozzá, és újra gyorsan, a fölrepülő fácánhoz hasonló hangon nevetett, mint akkor, este, a szobában.

— Adél! — szolt a férfi idegesen, és elkapta a leány karját. Görcsösen fogta át a puha, omló hust, a nyugtalan izmokat; azt hitte, hogy Adél ki fogja szabadítani akarni magát. De a lány nem mozdult meg, nyíltan, virulva nézett rá Nyeviczkyre. A férfi elengedte a karját, aztán közelebb lépett és végigsimitotta Adél haját. Hirtelen mind a ketten elkomorodtak, majd a férfi csodálkozva, gyermekes vonással ajka körül, mosolyogni kezdett.

Az asszony — kalapban, pöttyös batisztruhában — halkan jött le a lépcsőn. Mikor meglátta őket, összeszorította az ajkát, megállt, kissé megrázkódott, de rögtön rá nyugodtan lépett hozzájuk.

— Nyeviczky, ez árlás — szolt fájdalmasan. — Különbözik megérdemlem — tette hozzá, és a szeme támaszpontot keresett, mert szédülni kezdett. Egy öreg nyírfa állt a közelében, arra függesztette rá tekintetét. Szürke szeme pillanat alatt annyira elmosódott, hogy a golyót a fehérjétől alig lehetett széjjelkülönböztetni.

Adél közömbösen nézett maga elé, csak a lélegzete lett valamivel gyorsabb. A férfi eleintén óvatos kibuvót keresett, de aztán, látva, hogy ennek a dolognak mégis a végére kell járni, nekivágott a legegyszerűbb utnak.

— Mit tegyek? — szolt figyelmesen nézve az asszonyt. Az ember gyarló és hazugsággal csak még gyarlóbb lesz. Nem tudom, hogy történt. Nem volt gonosz szándékom önnel szemben. Istenem, mindez oly kétségbeejtő és szomorú, mégse tehetek róla.

Érezte, hogy össze-vissza beszél, de nem iparkodott szavait ránczba szedni, úgy gondolta, hogy a kusza mondat szerkezet jobban illik a helyzethez és természetesebbé teszi a magyarázatot.

— Értem — felelte az asszony, aki nem hallotta Nyeviczky szavait, s csak akkor eszmélt föl, mikor az elhallgatott. — Ezen nem lehet változtatni. Isten vele.

Megfordult és könnyü lépésekkel ment föl a házba. Mikor Nyeviczky eltávozott, fölhívta Adélt. Egy kölcsönkönyvtárból kapott regény volt a kezében.

— Kérlek, kergesd ki a legyeket a szobából és adj egy porogtatást a homlokomra — szolt, lefeküdvé az ócska pamlagra.

Adél teljesítette a kívánságát, aztán leült a szoba másik oldalára és olvasni kezdett. Az anyja csöndesen feküdt, csak néha köhögött, majd a másik oldalára fordult.

— Szereted? — kérdezte egy óra múlva.

— Szeretem — felelte Adél daczosan.

Hosszu ideig nem beszéltek a dologról. Következő vasárnap Nyeviczky újra megjelent, arcán nyugodt, daczos kifejezéssel, mint aki napirendre tért a dolog fölött. Ekkor valami csendes megállapodásféle keletkezett köztük, bár nyíltan nem beszéltek róla, úgy volt, hogy Nyeviczky elveszi Adélt.

Az asszony visszavonult s csak néha vetett csodálkozó tekintetet a férfira. De az közömbösen fogta föl a pillantást és csak egyszer próbált magyarázatba bocsátkozni. Ám az özvegy akkor is félbeszakította és elhatározást szinlelve, gyorsan így szolt.

— Ezen már nem lehet változtatni; mindnyájunknak jobb, ha hallgatunk róla.

Nem is hozták többet szóba a dolgot. Az asszony külsőleg nem mutatta fájdalmát. De az öltözködésre már nem fordított annyi gondot, mint azelőtt, s az elkövéréstől sem félt. Így lassan elhízott és kissé megöregedett.

Augusztus vége felé — az eső korán köszöntött be — Adélnak be kellett mennie a városba, hogy megnézzék a befőtteket és melegebb ruhákat hozzon ki. Félóra

alatt elkészült a dolgával, még három órája volt a hajó indulásáig. Nem akart kimenni az utcára; a lakásban maradt, és régi lim-lom közt kotorászott. Az egyik fiókban az édesapja egy csomó elfakult írása akadt a kezébe. Elkezdte őket kíváncsian, gyöngéd, fáradt mosolylyal ajkán, nézegetni. Egyszer, emlékezett, gyermekkorában már kezébe akadt ez a köteg, de akkor nem érdeklődött tovább iránta és félretette. Most mohón fogott az olvasásba.

Az első pár levél üzleti jellegű volt, egy amerikai ösmerős írt benne az új világ néhány gyakorlati intézményéről, amelyeket nálunk is meg lehetne honosítani. Részletes kimutatás szólt róla, mennyi befektetésre volna szükség és hogyan kamatozna a pénz. Aztán egy okirat következett, az anyja hozományáról, annak elhelyezéséről és megtámadhatatlanságáról. Majd egy műkedvelői színi előadás czitromsárga czédulája tévedt az írások közé, odébb pedig egy bankett étlapja. Adél mindent nagy figyelemmel olvasta végig. Most egy másik írás akadt a kezébe. A lánynak egyszerre melege lett. A levélben egy pinczér szigorú hangon reklamált egy kisebb kölcsönt, amelyet már előzetesen többször sürgetett. Azután az apja egy félbemaradt levele akadt a kezébe. Iskolásfius kaligráfiával, egy »jószívű és nemeslelkű urhoz, kegyes jóakarójához« fordult benne és szerény öszszeget kért kölcsön tőle, amelyet annnyival inkább megérdemelt, mert »hiszen régen bizalmas barátságban voltak, és vannak egyes dolgok, amelyek összecsatolják őket és amelyek szellőztetése...« Itt egy kövér tintafolt következett és a gyöngéd zsarolási kísérlet megszakadt. Aztán egy hivatalos beadvány következett, benne egy Kovácsis Rozália nevű nő nyugodtan mondta el, hogy több éven át viszonyt folytatott apjával, hogy e viszonyból egy gyermek származott és ennek eltartása fölött a tekintetes bíróság van hivatva dönteni.

Adél fölállt s mintha menekülni akart volna, átszaladt a másik szobába. Olyan melege volt, hogy legyezőt kellett keresnie. Egyszerre maga előtt látta az anyját, amint a kirongyolódott kölcsönkönyvtári könyvvel a kezében, az ócska pamlagon fekszik és arra kéri, hogy kergetse ki a legyeket a szobából és tegyen borogatást a fejére. Elkezdett sirni, keservesen, gondolkodás nélkül, hogy a könyvek végigcsurogtak az okmányokon és elfakult leveleken. Mikor újra a hajón ült, már nyugodt és közömbös volt, éjjel azonban megjelent álmában az édesapja, gomblyukában nagy piros virággal, kipödört bajszszal és felhajtott nadrággal, ahogy a színpadi gavalérok szokás ábrázolni. Feje fölött nyugtalan, nagy madár röpködött. Adél eleintén hollónak nézte, később azonban mátyásmadárra ösmert benne.

Idegesen ugrott ki az ágyból.

— Édesanyám, — szólt a hálósobába menve — meg tudsz bocsátani?

Az asszony csodálkozva, álmosan nézett Adélra, aztán kissé elsápadt és végighuzta ujjahegyét gyermeke homlokán.

— Meg tudok bocsátani — mondta meghatottság, nyugtalanság nélkül, majd hozzátette: — Te megbántottál, de még fiatal vagy és nem ösmered az életet. Sok szenvedés, gyöngeség, megalázkodás, ez az élet.

Adél odabujt az anyjához az ágyba, ahogy gyermekkorában szokta.

— És te sokat szenvedtél, ugy-e — szólt, kezét megcsókolva — és sohasem panaszkodtál. És én oly gonosz voltam hozzád!

— Mindnyájan gonoszok vagyunk, különösen fiatal korunkban.

— O, ne mondd. Te nem voltál gonosz, — tiltakozot a lány azzal a rajongással, amely sok fiatal lány-

ban lobban föl, ha az anyjára gondol — te csak szerencsétlen voltál. Mindent tudok, mindent elolvastam.

Az asszony gépiesen csókolta meg a lányát, aztán így szólt:

— És Nyeviczky? Mi lesz Nyeviczkyvel?

Adél kaczagott.

— Mi lesz? Eh! Ki törődik vele? Ő is csak olyan, mint a többi. Üres, ostoba, üres... Egy szellő fölkapja és elviszi! Vége van! Vége! Ne vessünk és ébredjünk föl, álom volt.

Vasárnap mosolyogva, játszva szakított a férfival.

— Bolondság volt — szólt, mialatt a szeme csillogott és az alakja megnőtt. — Szeszélyes vagyok, rossz vagyok, örüljön, hogy el tud szabadulni a közlemből. Vigyázzon a nőknél, furcsa portékák vagyunk mindannyian!

A férfi meglepve nézett rá, aztán beszélni próbált. De Adél nevetve tette a vállára a kezét.

— Ne szóljon, ne tegye magát nevetségessé. Inkább gondoljon rólam valamit, valami rosszat, de ne mondja ki. Ne törje a fejét rajtam, nem érdemlem meg, higgye el!

Nyeviczky egy ideig tétován nézett maga elé, aztán mosolygott.

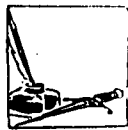
— Nos, ha így van, — felelte udvariasan meghajolva — akkor nincs más tennivalóm, mint hogy visszavonulok. De nem tréfál, Adél?

— Nem, nem — rázta meg fejét daczosan a lány.

A déli hajóval a férfi elutazott. Kikisérték az állomásra és kendőt lobogtattak utána. Mikor a gőzös eltűnt a szőlőhegy mögött, anya és lánya összekapaszkodtak és hazatértek. Átlátszó, finom esőfelhő feküdt végig az égbolton, üresen mosolyogva le az őszülő vidékre. Olykor meg-megállottak és a vízbe néztek, némely helyen egy színes kavicsot dobtak bele. A kő gyorsan tűnt el a szürke mélységben. Aztán könnyű lépéssel mentek tovább. Az asszony — bágyadtan, szórakozottan — a multra gondolt, amely tele volt keserűséggel, szegénnyel és megalázkodással, a lány a jövőre, amelynek szürke bokraiból titokzatos árnyak néztek vele farkasszemet.

Toll és tőr.

— aug. 18.

HÁT PERSZE: egészen más lett volna, hogyha a Kossuth-párt népgyűlésén a Kossuth-párt is ott lett volna. Nem épp muszájból, illemből, vagy tudja az Isten, micsoda *ismusból*, — csak szokásból és egy kicsit azért, mert úgy kívánja a *raison is*; hogy ha valaki összehív egy népgyűlést, hát akkor elsősorban ő legyen ott a nép, amely gyűl. De Kaposváron azért nem jöttek zavarba az urak. Őket egyáltalában nem zsenirozta az, hogy a rendező és összehívó Kossuth-párt — a fáma szerint: egy ultramontán nagyur kapacitálására — retirált és az általános satöbbi helyett a távollétével tüntetett. Nem: a választójogi szentszövetség követői nem törődtek azzal, hogy a házigazda beteget jelentett és Gyórfy ur, Szabó ur és a hatalmas Garbay rendületlenül reklámirozták a maguk csodaszerejét. A nép pedig — az istenadta — csak később jött rá, hogy becsapták: ő úgy ment el a piacra, mint Kossuth-párti nép és úgy jött vissza, mint Justh-stb.-párti. De

ügy kell neki, miért nem vesz példát Barabás Béláról. Lám, ő úgy ment el, mint Kossuth-párti és bár ott egészen Justh-párti volt és úgy esküdött az általános mellett, mint Aradon ellene, a beszálláskor megint Kossuth-párti lett.

A SZERB KULTURÁT egy kis baleset érte Magyarországon: elsikkasztották a pénzt, mely félmillió korona volt. Ezt a pénzt a Magyarországon élő szerbek adták össze, még pedig az ugynevezett elnyomott szerbek, akik telesírják a világot, hogy Magyarország lehetlenné teszi számukra a boldogulást. Ez a sikkasztás most igaz világításban mutatja be azt az elnyomottságot, amely miatt a szerbek panaszkodnak. Félmillió korona egy szerb kultúregyesület pénztárában csinos összeg, s mi alig hiszszük, hogy akad magyar kultúregyesület, melynek pénztárában ekkora összeg felgyülemlett volna. Sőt azt se hiszszük, hogy Szerbia állampénztárában volt egy félmillió az annexió idejében. Hiszen ha Szerbiának annyi pénze lett volna e válságos napokban, dehogyan is gondolkozott volna sokáig azon, hogy hadat ízenjen monarchiájának. Minket az ujvidéki sikkasztás ebből a nézőpontból érdekel elsősorban. Megtudtuk s velünk együtt megtudta a világ, hogy az a nemzetiség mégsem oly szánalomraméltó, amelyiktől félmillió koronát sikkaszthatnak a saját fiai. Az országot, ahol letelepedtek, egész jól választották meg a szerbek s csak a saját fiaik megválasztásában voltak kissé pehesek. De ez már így van mindenütt a világon. A sikkasztók a kultúra tünelei s a Maticza kulturát akart csinálni Ujvidéken. A szándéka sikerült s az megint csak az ő peche, hogy belepusztult a sikerébe.

LONDONBAN RENG A JÁRDA, Southamptonban torlások emelnek, Liverpoolban a zendülők a városháza romjain ujjonganak, — az egész brit kolosszt egy iszonyu, világtörténelmi égháboru remegtetni meg... és egy angol kiszámítja, hogy Angliában évente ötven millió dollárt költenek borotválkozásra. És mialatt egy olyan istenitélet készül a farkasszemű néző osztályok perében, amelyre majd egész Európa visszhangot ad, az Appenninek épp úgy, mint az Alpések, Kárpátok és a Pyreneusok, az angol lap harcra készen, tüzzel és lelkesedéssel verbuválja az angol népet — a szakálviselők ligájába. Hát ez az: egy kicsikét felfordul a világ és előrecsikorog a história kereke és akik bent élnek mindebben a felséges zürzavarban, azokat a borotválkozás, a szakál, esetleg a kocsikenőcs, a szappan, vagy a sajt foglalkoztatja. És ha meggondoljuk, hogy diákkorunkban hogy irigyeltük a rómainkat, aki ott volt, amikor Caesar átlépte a Rubikont, a francziát, aki ott volt a Bastille elfoglalásánál, az őszünket, aki Bommel, vagy Damjanich-csal rohant a tűzvonalba... Istenem, ha meggondoljuk...

KHUEN-HÉDERVÁRY KÁROLY miniszterelnök utálja az antiszemitizmust. Az ország régen tudja ezt s bizonyos, hogy a miniszterelnök sem hitte, hogy új oldalról mutatja be magát, amikor ilyen kijelentést tesz. De vannak dolgok, amelyeket gyakran kell megismételni, s vannak időszakok, amelyeket éppen az jellemez, hogy vezető állásban lévő államférfiak szükségesnek vélik az ilyen nyilatkozatok megismétlését. Renan éles logikája az ó-kori törvények egyes paragrafusai-ból állapította meg az ó-kor bizonyos évszázadainak szociális

és kulturviszonyait. És aki évszázadok multán elolvassa a miniszterelnök mai nyilatkozatát, az Renan logikája nélkül is megállapíthatja majd, hogy ilyen nyilatkozatok azért hangzottak el, mert az antiszemitizmus erősen dühöngött az országban. Ahol nincs antiszemitizmus, ott utálat sincs, s ahol már kitör az utálat, ott gyönyörűen pompázik az antiszemitizmus virága. A miniszterelnök nyilatkozatának tehát megvan az a haszna, hogy az utókor a mai korra következtethet abból. A következtetések nem válnak a társadalom dicsőségére, de legalább nyoma marad annak, hogy voltak felvilágosult, európai államférfiaink is, akik megbélyegezték a felekezeti gyűlölködést és védelmükbe vették azokat, akiket felekezeti okokból üldöztek. Haszna még a nyilatkozatnak, hogy megerősíti azt, amit azok tagadnak leginkább, akik az antiszemitizmust csinálják. Utálni csak azt lehet, ami van. De ha az antiszemitizmus utálatos, ugyan micsodák azok, akik ebben az utálatosban utazgatnak?

RETENET.

I.

Egy rémületes kavarodás, nyüzsgés, rajzás a kihült pinccékben! Alig a protoplazmából kinőtt, kolloid halmazállapotba jutott, fekete és barna és szürke testecskek, mikroszkópikus és makroszkópikus szörnyetegek, száz- és százezer csáppokkal, millió szemekkel, billió lábakkal megkezdtek óriási népvándorlásukat egymás felé, önön testük irányában; a hullámrezgések ismert egységének milliárdod részére szűkített jajgatásuk félelmetes módon töltötte meg falbarlangok rengetegét; egy bekövetkezendő nagyszerű halál irtózatossá félelme volt a levegőben és a gyász rettenete, egy borzalmas pánik kolosszális mouvementja dobogtatta meg végtelen monstrok szívét.

II.

Egy sovány kar vézna kézzel nyul bele valamikor fehér, de az idők viszontagságaiban megbarnult, elszennyezett masszába. A puha anyag, fájdalmas nyöszörgését azonban tulkiáltja kariotikus fogak vicsorgása, amely egy kiaszott ajak mögül fut ki sipoló, meszes tüdőn keresztül a sovány kar felé, hogy annak vezetéken át izzadságcseppek alakjában szaladjon be az anorganikus piszoktömegbe. A tüdősipolás, mint a hammelni furulyaszó, kicsalja a falbarlangokból a megrémült szörnyetegeket, akik ész nélkül, de ezer meg ezer fűrge lábbal futnak be a lány koporsóba, melyet csak a számukra gyur, farag, ás és kalapál és vés a vézna kéz. A nagyszerű halál ez!

III.

Csak egy dombormű az egész. Rajta vastag vonalak kék rajza. De a hatalmas relief él, mozog, rezeg. Ez a poczakos iróniának a szimbóluma! A gyomor eunuchja, akinek a szívét herélték ki, hogy világtalanná tegyék és ne lássa korgó gyomrok kimondhatatlan szerelmi vágyódását! Undorodnak tőle a pincze monstroi; ezért szaladnak eszeveszetten, hanyatt-homlok koporsójukba; undorodik tőle az izzadságos kéz, mely hónapokig emelkedett fel ellene, hogy ráüssön, de lankadtan hullott vissza, mert nem állotta örök vigyorgását.

IV.

Künn az utcán éhező emberek jajveszékkelnek. A remény és biztonság, melynek érzése két hónapig duzzasztotta keblüket, immár szétfoszott. Két hónapig széles karéjban vágták a kenyeret örömtől ujjongó gyermekek számára. Két hónapig nem osztokodtak abban verejtékben, melyet vézna karok hullattak; két hónapig nem táplálkoztak óslények-ásatag maradványaival, két hónapig gyönyörű káprázatok mögött éltek.

V.

A tudomány látcsövei, az ezerszeresen nagyító mikroszkópok fellélegzenek. Ujból nélkülözhetetlenekké váltak, mert újra születtek a teremtés legkisebb elemei...

VI. és kommentár.

Vége a péksztrájkknak.

Maximus.

Krónika II.

A kipirosított mult.

— aug. 18.

Egy asszony a saját multjáról beszél. Az ember azt hinné, hogy a nő csak akkor tud érdekeseket mondani, ha egy másik nő multját szellőzteti. Dönniges Helén, a Lassalle egykori jegyese önmagával szemben is elég kiméletlen. Ugy beszél a saját multjáról, mintha valamelyik versenytársa erkölceit akarná csupa bozsuból leleplezni. Hogy miért ez a kiméletlenség? Dönniges Helén a vénségére tükörbe nézett s ott meglátta a saját fiatalkori arczképét. A kép nem tetszett neki s elhatározta, hogy átjavitja s az átdölgözött, retusírozott fotográfiát hozza forgalomba. Ezt a fiatalkori képet harmincz esztendővel ezelőtt akasztotta ki a kirakatba. Harmincz esztendeje, hogy megírta első könyvét, melyben Lassalle Ferdinándhoz való viszonyát ösmerette. Ebben a könyvben kissé szűkszavu, titkolódzó volt. Csak érintette a dolgokat, de nem adta lélektani magyarázatát az eseményeknek és cselekedeteknek. S hogy évtizedek multán átolvasta ezt a könyvet, úgy találta, hogy annak nyomán helytelenül ítélheti meg a világ. Maga előtt látta ezt az ítéletet, mely semmiben sem hizelgett az egyéniségének. A Lassalle megrontóját és gyilkosát ösmerete fel magában az ítélet hatása alatt s mert lelkiösmerete szabadulni akart e nyugtalanító vádtól, leült és megírta a saját védőbeszédét. A harmincz év előtti könyvben nagyon hetykén, elbizakodottan viselkedett. Persze akkor mindössze harminczkét esztendő volt. Ma tul jár a hatvanon s hatvanesztendő korban szeretünk kibékülni a megbocsátó istennel. Enyhítő körülményeket keresünk vétkeink szépitésére és Dönniges Helén is megtalálja az eszközöket, melyekkel multját kendőzheti.

»Másokról és önmagamról« — ez a czime a nagy apológiának, melyben Dönniges Helén most pörének revizióját sürgeti. Hogy sikerül-e a revizió? A hatvanesztendő asszony szerény, alázatos hangon szól az istenekhez. Rámutat a környezetre, melyben nevelkedett, s elérzékenyedve kérdi: Hát lehettem-e mássá ebben a környezetben? De a bünbánó asszony lassan-lassan megfeledkezik arról, hogy a vádlottak padján ül. A büns asszony alázatos hangját utóbb elnyomja a női hiuság kitörő szava s könyve közepé táján már nem védekezik, de utálatos módon dicsekszik. A leglelki-

ösmeretesebb gonddal mondja el egymásután diadalait, miket a szerelemben aratott, s mire a diadalok utolsó stációjához jutottunk, az az impressziónk, hogy a régi Dönniges Helénben még ma is több a hiu asszony, mint a vezeklő büns. A hatvanesztendő nőt nem hagyta békében, hogy multjának vannak titkai, melyeknek nyilvánosságra hozásával újra magára terelheti a világ figyelmét. E titkok kompromittálók, de mit törődik egy hiu asszony azzal, hogy az eszközök nem kifogástalanok? A cél a lényeges: feltűnni újra, úgy, mint ahogyan régen feltűnt a szépségével. Érdekesnek lenni, magunkról beszéltetni, szenzációk középpontjában elhelyezkedni s a szenzációk mámorát egy pár napig élvezni akkora gyönyörűség, hogy ezért nem nagy ár, ha másodszor is kompromittáljuk magunkat.

Az embernek ösmerni kell Dönniges Helén multját, hogy megértse ezt a beteges hiuságát. Tizennégy éves korában eljegyezték egy negyvenéves szicíliai alezreddessel. Mialatt jegyben járt, egy fiatal orosz bárót szeretett fiatalos szive minden melegével, de ugyanekkor titokban Lassalle-lal jegyezte el magát. E három viszonyal párvonalban szótt egy negyediket. Az öreg sziciliainak visszaküldötte jegygyűrűjét és nyilvánosan eljegyezte magát Racovitza Jankóval, de ugyanekkor odalökte magát testestől-lelkestől az orosz bárónak. E főbb megállóhelyeken kívül vóltak apróbb állomások is, a hol Dönniges Helén megpihent egy kis szórakozásra. Liszt Ferencz, Makart és Lénbach hévvel udvaroltak neki s a fiatal asszony egyetlen alkalmat sem szalasztott el, hogy a három művészt minél közelebb csábitsa magához. Genfben, Zürichben magyar emigránsokkal ösmerkedett meg s az ösmeret-ségek csak megerősítették benne a bizalmat, hogy szépségével szédítő karriért kell csinálnia. A hiuság nem is hiányzott belőle, de annál inkább a talentum. Megpróbálkozott a színészettel. Rávetette magát a festészetre s kísérletezett az irodalommal. De a hetvenes években még nem volt elég a szépség s egy pár író, színész, meg festőművész jóbarát, hogy a nőt sikerhez segítsék. A dilettantizmus alatt maradt s a női szépség nem garázdálkodhatott a művészet kárára.

Nem szabad tehát azon csodálkoznunk, hogy Dönniges Helén ma nem tud beletörödni az elfelejtett emberek sorsába. Akiról valamikor Európa szalónjaiban a bámulat hangján szólottak, az hatvanesztendő korában nem élhet csöndes, elhagyatott némaságban. Zaj, lárma kell neki, s ha másra már nem telik, beéri azzal a lármaival is, amit ő csap maga körül. Egyénisége semmiben sem különbözik a kurtizánokétól, s ha a szépségén nem akad meg Lassalle Ferdinánd szeme, Dönniges Helén ma bizonyára egy német katonatiszt nyugdíjas özvegyeként éli le napjait valamely németországi városkában. De Lassalle még mindig elég érdekes, hogy mellette a jelentéktelenek is valakiknek látszódnak. Ezt minden szellemi fogyatkozása mellett is tudja Dönniges Helén s ezért odafüzi magát Lassalle karjaihoz s az önérzet hangján mondja: Nézzétek, én vagyok az, aki ennek az embernek a halálát okoztam.

S ha ez az eszköz csütörtököt mondana, Dönniges Helén gondoskodik róla, hogy könyvében legyen más is, ami az érdeklődést rátereli. Ez a másvalami: egy mámoros éjszakának a leírása. Az ember kezdetben zavarban van afelől, hogy mit akar ezzel az epizóddal, melynek nyilvánosságra hozása a női tisztesség utolsó foszlányát is berondítja. Nyílt és titkos jegyesei voltak akkortájt, s mialatt mások felesége akart lenni, szeretője lett báró Krusensteinnak. Erről a szerelemről, multjának erről a fejezetéről csupa rajongással és kegyelettel emlékezik meg még ma is, utána pedig a legviszszatasztóbb cinizmussal összeveti egymással Racovitz Jankót és Lassalle Ferdinándot. Lelkünk felháborodik a gondolatnál, hogy ilyen nő miatt kellett elpusztulnia Lassallenak. Érezzük a nagy kiméletlenséget, melylyel elbánik velünk, amikor ezt az évekig eltitkolt epizódot nyilvánosságra hozza. Mert jól esett volna abban az illuzióban élnünk, hogy Lassalle sorsában a motívumok csakugyan tragikusan fenségesek voltak. De elibénk csoszog egy asszony s röhögve rámutat Lassalle szarvaira. Beleköp a tragikumba s nevetségessé teszi a tragikust csak azért, hogy egy szerelmi diadallal gazdagabbnak tüntesse fel a multját, mint amilyen gazdagnak idáig hitte a világ.

Ebben a fejezetben válik nyilvánvalóvá a könyv igazi célja. Egy asszony megvénült. S mert nem akar a senkik észrevétlenségében tengődni, maga mellé állítja fiatalágát s élénk fantáziával elképzeli, hogy a mellette elsétálók suttogva mondják egymásnak: Még se lehet senki egy olyan asszony, aki ilyen volt leánykorában. Ezt a leánykort kell exhumálni, még pedig úgy, hogy legparányibb csontja se maradjon a ránehezkedő sirban. S előkerülnek a mámoros éjszakák, jelentős és jelentéktelen személyiségek, akik egytől-egyig bizonyítják, hogy Dönnigen Helén szép volt és ünnepe. Ez az utolsó öröme a hatvanéves asszonynak. A tiszteletből kevesebb jár ki neki ezután, de a hatvanéves asszonynak nem tisztelet, hanem bámulat kell.

Harmincz év előtt még diszkrét volt Dönniges Helén. Akkori memoárjaiban kimélt másokat s nem vetköztette egészen pórére önmagát. Talán mert bizott még a jövőjében, elhallgatott mindent, ami kárára lehetett volna. A világ előtt csak úgy elhallgatta legbensőbb viszonyait, mint ahogyan titkolta Lassalle előtt azt a mámoros éjszakát, melyre most, harmincz év multán oly nagyon büszke. De a diszkrécióval nem boldogult. Nem használt vele a jövőnek, tehát az indiszkrécióval használni akar a jelennek. »Nekem is voltak valamikor mámoros éjszakáim« — mondja önérzetes hangon. S ki ne hinne el ilyesmit egy asszonynak, aki szép volt leánykorában? De Dönniges Helén nagyon gyakran ismétli azt, amit más ember rejtve hord szive legtitkosabb zugában. Talán azért teszi, mert maga sem hiszi már. Hisz olyan régen volt.

Lynkeusz.

Baltazár Dezső.

Még negyven esztendő sincs. Nála is fiatalabb püspököt csak a magyarországi magas klérusban találunk. De ezeket a fiatal egyházfejedelmeket születés, rang, vagyon és előkelő összeköttetés emelte a magas polczra, ahonnan tapasztalatlan fővel igazgatják az alájuk rendelt nyáját. Baltazár Dezső, a tiszántuli református egyházkerület püspöke maga alapozta meg karrierjét. Mindent a saját tudásának, műveltségének, mindent a hivei szeretetének, nagyrabecsülésének köszönhet. Az az állomás, amelyhez pályafutása közben most eljutott, neki nem pihenőt, hanem új munkát, új harcot jelent. E harcoknak nagyszerű bevezetője az a beszéd, melyet beiktatása napján hallottunk tőle s ez a beszéd méltó folytatása mindannak, ami Baltazárt a szabadelvűek táborában megkedveltette, a reakziósok körében pedig meggyűlöltette. Megértjük, hogy szeretik, s megértjük, hogy gyűlölik őt. Hisz mindannyiunk emlékezetében a beszéd, melyet mint az Országos Lelkészegyesület elnöke a szekularizáció mellett mondott. Ezzel a beszéddel haragította maga ellen a klerikális reakziót, melynek haragja most újabb tápot kapott a debreczeni székfoglalóban. Ebben a beszédben Baltazár az iskolák államosításának szükségét hangoztatta s ennél is jelentősebb az a kijelentése, hogy a tudomány szabad vizsgálódásának nem lehet tiltó gátja a hit, annál kevésbé annak embercsinálta szabályai. De ne bontsuk elemeire ezt a beszédet, melynek minden mondata a tiszta szabadelvűség és modern haladás megnyilatkozása. Püspöki székéből még alig hangzott el beszéd, melyet ennyire jellemzett a becsületes radikálizmus. És éppen ezért hiszünk, hogy Baltazár székfoglalója, mely az új püspök munkásságának programja is, nemcsak szenvedelmes elvi harcokat fog provokálni, de a liberálizmus gyakorlati életében üdvös eredményekre fog vezetni.

A vig halott.

— Baudelaire. —

Ahol zsiros a föld és csigával tele,
A mély telvénybe gödröm magam ásom,
Ahol a vén csontnak nyujtózni van helye,
S mint halé a habban, álmatlan alvásom.

Gyűlölöm a bucsut s a sirokat vele;
Mintsem hogy a világ könnyet kérni lásson,
Inkább élön lépjen hollóknak serege
S undok tetemembe vérző sebet ásson.

Ó férgek, társaim, süketek és vakok,
Im, vig, szabad halott, közöttetek vagyok
Bölcs életélvezők, rothadás gyermekei,

Testemnek romjain járjatok csak bátran,
Mondjátok, van-e kin, mit adhattok neki,
Vén testnek, ki fekszik holtak közt, holtra váltan!

György Oszkár.

Barangolások.

Weimar.

— aug. 18.

Tudom, hogy egészen jelentéktelen és kicsiny lesz a város, s mégis paroxizmussá fokozott Goethelázzal kell kiugrani a pályaudvaron. Már a kijárónál szeretnék rögtön egy német költőt látni. De erről szó sem lehet. Most jön előbb a bérkocsik romantikus döcögése a hotelig, ami talán a delizsánsz-hangulatot válthatná ki, ha ráérnénk egyáltalán hangulatokkal foglalkozni. Most Goethéről van szó, csak róla, ezen a hidon ő ment át, ebben a házban sokszor figyelték járását az ablakokból, ezek a fák... ezek a fák talán árnyékot vetettek egykor az ő méltóságos alakjának. Azután végtelenül szomoruan egy csöpp villamoskocsi csenget ránk a sarkon. Szégyelli magát ebben a városban, mely féltve őrzi visszamaradottságát, mely ugy öregedett el, a Goethe-korszak szüzi vonásaival arczán, mint egy erényes, vén hölgy, az ifjúságát s az ifjusága egy felejthetetlen percét ápolva pudere alatt.

Ilyen nyári délután lehetett, mikor a frankfurti postakocsin megérkezett a városba a fiatal költő. Ijedve nézhetett körül, mert a forradalmait mind el kellett temetnie ebben a fészekben, a lapos túringiai emberek között. Csunyak lehettek, mint ma is, a weimari nők, s az ifju költő ott künn épített magának nyaralót az Ilm partján, egy kis mocsaras ligetben. A mi városligeti tengerszemünk és környéke szebb, mint ez a hercegi park. Menjünk fel a kis kerti házba, ahol Goethe az irodalomra nézve legszomorubb, terméketlen éveit töltötte. Nem tudott itt irni. Az államügyek elvették az idejét, s esténként, amikor pihenni akart, kopogtak a kertajtón, és zöld tollas kalapjában ott állott a homályban Steinné. Csöndes, szép esték voltak, s a szerelem megölte az irodalmat. Goethe boldog volt és nem akart mást, csak boldogságot, míg künn a német hazában még sirtak az emberek Werther szenvedésein. És néha megjelent a kertben a katonás fiatal fejedelem is, ki csatákról és bataillonokról álmodozott és talán a német Napoleon lett volna, ha ugyanabban az időben véletlenül már nem nevelkedik egy francia katonai intézetben Bonaparte. Menjünk fel tehát a házba, nézzük meg a Steinné fehér függőnyeit, amiket már száz éve emészt a moly. A jótékony és e czélra alkalmazott Penelopék pótolják a hiányt nemzedékről-nemzedékre.

Ezt a kis nyaralót úgy hagyta ott Goethe, mint valami ifjúkori szerelmet, mint a Steinné idilljét; s ez az asszony ma is szomoruan néz ránk a portréiról. A nyári lak így lassan megvénült és ma már gerendák tartják a könnyű falait. Goethe egyszer hazajött a hivatalából, és elutazott Olaszországba. Weimar a költő e legdicsebb korszaka alatt tétlenül és fejlődés nélkül élte a maga egyszerű életét, s mikor a minisztere hazajött, s a fejében már kifejlődve ragyogott a Faust eszméje, a város kisebb volt, mint valaha, Steinné

megcsunylt; s a fejedelem egy önző nyárspolgár szélyeivel gyötörte alattvalóit. S a költő ezért a város közepén telepedett le, hazatérte után e jelentéktelen életnek is a centrumát kereste ki, ahol valami csöpp kulturára mégis számíthatott. Ott áll a Goethe palotája a maga két emeletével, a piaczon, szemben a kuttal, s a régi metszeteken nagy szekereket látni az udvarába fordulva. Ilyenkor vendég érkezett, Herder kopogott az ő rosszul szabott reverendájában, vagy a szelid Wieland, a bolondos Lavater, a nagyfejű Humboldt jött zavarni a költőt. De nem lehetetlen, hogy Jénából látogatott át a történelem tanára, aki eleinte rossz viszonyban volt a kegyelmes urral, s eltévelyedettségében még rablódrámákat is irt, de most már megokosodott. A haja sem olyan merészen veres már, a homloka szimpátikusabb, és egy nagy történelmi munkával foglalkozik. A kegyelmes ur kibéküléfében van vele, mert megegyezésre jutottak a természet és az ember felfogásában, s most együtt fognak szerkeszteni valami folyóiratot. És később együtt fognak állni egy szobortalapzaton. És még később együtt fognak bevésszödni a szegény diákok elméjébe. Az öreg kapustól megkérdeztem, emlékszik-e Schiller Frigyesre, hiszen gyakori vendég volt ő exczellenciájánál? De ő megvetéssel nézett reám. Itt nem szabad viccelni.

Mikor Goethe fogadószobájában egyedül hagytak, úgy tetszett, hogy ez a lakás nem is íróé, hanem egy alchimista professzoré. A falakon, az üveg alatt, koponyák százai, villamos készülékek és színes ábrák. Ásványok hevernek fel a mennyezetig; mindegyiken az ő kezének megjelölése és erdei fákból egy óriási gyűjtemény. Itt a tudós lakott. A szomszéd teremben egész raktárak rézkarczokból és metszetekből, porcellánok és festmények sápadtan ragyognak. Itt a festő lakott. Mi maradt hát az íróból? Könyvek, francia és német munkák, de nincsen sok belőlük. Goethe maga több kötetet irt össze, mint ahányból a könyvtára áll. Az írótól nem maradt itt más, csak egy pár toll és egy öreg tintatartó. Talán így a legszebb. A tudomány ott állt körülötte rendszerezve, csak hozzá kellett nyulni. De az irodalmat ő magában viselte, mint egy állandó, büszke értéket, melyet nem lehetett letenni, melytől nem akart szabadulni, mely bárhol és bármikor rendelkezésére állt.

Egy német diák volt velem ekkor, s egyedül maradtunk ebben az utolsó szobában. Az íróasztalát néztük, ahol a Faust második részén dolgozott, s a Herman und Dorothea bájos döcögéseit javitgatta. A diák lelkesedett, haigosan és tapintatlanul, és végre erőset dobantott.

— Megtaláltam, — kiáltotta — mi a különbség Goethe és Schiller között. Goethe szubjektív, Schiller pedig objektív költő.

Rákiáltottam, hogy ezért a megállapításért bűnhödni fog és megfogtam a karját, hogy most bejön Goethe és megfenyíti. Mindjárt ki fog nyilni az ajtó, s kilép Eckermann, tollal a kezében, s utána gyertyával, fehér kabátjában az öreg exczellenciás ur, s e mondásért kiutasítja Weimarból.

A diák megijedt, s együtt vártuk, mint két bűnös gyermek, Goethét, de nem jött. Mély, mély, muzeumi csönd volt, s mikor kinyitottuk félénken az ajtót, egy kis kamarában láttuk az ágyát, az orvosságos üvegeit s egy zöld fotelt. Ebben a fotelben halt meg a miniszter. Megnéztük, hova eshetett az utolsó pillantása: a szűk ablakon át egy nagy német hársfát láttunk, mely a népdalokból ismert kedélyességével terjesztette ki ágait. Ide nézett a végső percében. A diák halkán és lelkesen kérdezte:

— Mehr Licht?

A hátunk mögött ekkor diszkrétén jelentette a portás, hogy három márkáért kaphatunk egy kis bélést a fotelről.

Szabolcsi Lajos.

Mint a Hirayama csucsán a hó...

Irtta: MAX DANTHENDEY.

A nagy hajón, amely a Földközi-tenger kéklő ege alatt nagy füstöléssel surrant Ázsia partjai felé, a fődélzetek tarka-barka közönsége különösen két japán férfi iránt érdeklődött, akik két német hölgy, egy vörösesszőke fiatal nőcske és egy fehérhaju matróna társaságában utaztak Franciaországból haza.

Mindkettő színész volt, az egyiknek Kutsuma, a másinak Okuro volt a neve. Sada-Yakko társulatának tagjai voltak s európai körutjuk végeztével csapatjuktól különválva indultak Nippon felé.

Okuro csak nemrégiben házasodott, s felesége, a vörösesszőke hölgy, a nagyanyjától, aki nevelte volt, házasságában sem akarván megválni, ezt a nyolczvanéves fehérhaju hölgyet is rábirta, hogy eljöjjön velük Japánba.

Ilse, az Okuro szépséges, fiatal asszonya, smaragd-zöld utazóruhájában, vöröslő aranyhajának pompájával, örökös jókedvének derűjével olyan volt ott a fődélzeten, mint a testet öltött pazar ragyogású nyár; míg nagyanyja, akinek fején mint ó ezüstékszer diszlett a fehér haj s akinek még mindig ragyogó kék szeme épp úgy tudott mosolyogni, mint az unokájáé, olyan volt mellette, mint valami verőfényes téli nap, friss és hangtalan.

Messina elektromos lámpái már eltűntek az éjben, a hajó álmatagon suhant a sötét tengeren s Ilse, aki ott ült urával a fődélzeten, de csak cigarettájának tüzes pontját látta, most ezt a cigarettát hirtelen kikapta Okuro szájából, beledobta a tengerbe s a mézeshetek durczásságának hangján így szólt:

— Mondd csak édes, hogyan ülhetsz itt oly szótlanul, hogyan hanyagolhatsz úgy el engem egy füstölő cigarettá miatt? Féltékeny vagyok a cigarettádra s bánt, hogy az téged úgy ki tud elégiteni. Elvégre nem vagyok még annyira idős nő, mint a nagyanyám, aki szépen elalszik, ha úgy ülsz mellette szótlanul óraszám. Jobb szeretném, ha például megfojtanál, a tengerbe dobnál, vagy bármi gonoszságot művelnél velem, de az tühetetlen, hogy oly nyugodtan, egykedvűen füstölj itt mellettem. Annyira még nem ismertük ki egymást. Szóval, galád hütlenség az, ha a cigarettát jobban szereted, mint ahogy engem szeretsz...

S felelt az ifju ázsiai férj:

— Ha szolgálkat tartok, akik téged s engem kiszol-

gálnak, azért még nem vagyok oly gyöngé férfiu, hogy ne bírnám elvégezni a munkájukat magam is. Ha cigarettá kell nekem, hogy megnyugtásson, azért még nem zártalak ki a szivemből téged, mert hiszen igazán csak te tudsz megnyugtani engem. A cigarettá magában ezt a szolgálatot nem tehetné meg nekem...

Ilse heves hangon hirtelen közbeszólt:

— S ha egy szép napon cigarettá helyett esetleg valami nő, más nő s nem én tenném meg neked ezt a megnyugtató szolgálatot, nekem akkor sem volna szabad nyugtalankodnom, Okuro?

Az ifju férj mosolygott s még nyugodtabb hangon felelt:

— Nipponban a férfi mindaddig szereti a nejét, míg csak el nem küldi. S mifelénk a nők nem firtatják, mily ösvényeken kell járnia a férfinak, hogy férfi legyen.

Ilse még hevesebben pattant föl:

— Neked hát sok-sok asszonyt szabad szeretned, az tesz férfivá?! S engem ne sértsen vérig, nekem ne fájjon, ha más nőekkel osztod meg éjeidet és öleléseidet, testedet, szivedet más nőknek adod, mikor én azt hittem, hogy nászunk napja téged testestől-lelkestől csakis hozzám csatolt.

— Nem én lettem a tied, hanem te lettél az enyém! — felelt nyugodtan a japán. — Én: én maradtam és csak meggyarapódtam veled. Te pedig a mi ázsiai fogalmaink szerint eltűntél s nem vagy immár.

— Én hát — kaczagott nagyot Ilse — már lakodalmunk napján átvándoroltam szépen a Nirvánába és most tulajdonképpen a halottakhoz tartozom?

— Ugy van, Ilse, a legfőbb boldogság a Nirvána. És az a nő, akinek a köznapi élettel nem kell törődnie, sem kenyérkeresettel, sem államügyekkel, már lakodalma napján bevonulhat a Nirvánába; a férfi csak halála napján.

— De nekem csöpp kedvem sincs megmaradni a Nirvánában, ha te nem vagy ott! — mondta a fiatal asszony nyakaskodón. — S amíg te itt élsz a közönséges halandók között, én is közönséges halandó akarok lenni.

Okuro nyugodtan felelt erre is:

— Nektek nőknek az istenek nem adtak oly erőt a csontjaitokba, hogy a közönséges halandók között úgy állhassátok meg helyeteket, mint a férfiak...

Ez volt az első ilyfajta beszélgetés, amelyhez hasonló aztán napról-napra, reggel, délben, este, ott a fődélzet vászonszékein pihelve, vagy a pőfőgő kémények körül sétálva, százszor is folytattak Ilse és Okuro.

Azóta, hogy Európa eltűnt szemük elől s Ázsia partjai még nem voltak láthatók, az ifju házások más-más gondolatvilága úgy bontakozott ki a tenger pusztaságában, mint két egymással szemközt meredő partvidék...

Berlinben, ahol megismerkedtek egymással, a társadalmi érintkezés elaprózódó óráiban sohasem jutottak hozzá, hogy szivük, érzelmeik röpké pillanatfölvételein kívül egymás hosszabb megfigyelésének képeit rögzítsék lelkükbe. Most azonban a mérhetetlen messzeségek egyhangúságában, a testetlen ég végtelen nyugalma alatt, ott a kaszárnyaszerű óriás hajón, a napok egyformaságának unalmában csak nőtt-nőtt egymás megismerésének tengeri kigyója, a titkos mélységekben utánuk húzódó s olykor-olykor egy-egy részével nagy ivben fölszínre vonagló...

Első ily beszélgetésük alkalmával, a messinai szorosban rájuk sötétedett éjszakában nem látták volt egymást. Ponyvaszékeik a nagy mentőcsónakok fekete árnyékában álltak s már ama késő éji óra volt, amikor a fődélzet nagy villamos ivlámpái már nem égnek.

Az a beszélgetés az arcjáték és a kísérő mozdulatok látása nélkül mintha nagyon hiányos lett volna s mivel akkor tulajdonképpen be sem fejezték s aztán ahányszor csak visszagondoltak rá, mindig csupán hangjuk csendült fülükbe, arcuk kifejezése pedig nem merülhetett föl emlékezetükben, ez a beszélgetés örök sötétségbe vetett mag maradt s csirázása, mivel az ingó-ringó hajón és a tenger feneketlen mélységében gyökeret nem verhetett, de azért el nem pusztult, csak uszott nyomukba s millió ágazatu tengeri csodaként burjánzott óriásivá.

Mikor Ilse és Okuro a zöldeskék afrikai ég alatt az első állomást, Port-Said hosszú, fehér mólóját megpillantották, gondolkozásuk és érzésviláguk különbözőségéről folytatott beszélgetéseik izgalma úgy habzott lelkükben, mint a járt viz sodra a hajó után.

Gondolkodókedvük azonban rögtön összezsugorodott s kellemes önfeledtséggé kábult, amikor Kutsuma és a nagyanya kíséretében partra szálltak s néhány órát szórakoztak Port-Said hosszú, bazáros utcáiban, egyiptomiak, arabok, abessziniaiak között üldögéltek utcai kávéos vendégeiként s nézegették az amerikai milliomosok leányait, akik csodadrága prémekbe burkolózva jártak-keltek itt a hűs egyiptomi éjszakában, megszállván a kis port-saidi pályaudvart, hogy a kairói gyorsvonattal tovautazzanak a heluáni sivatag felé.

Ilse itt a fekete afrikánusok közepett, akik hosszú fehér vagy kék ingruhájukban oly álomszerűen lengtek ide-oda s fekete válluk, arcuk mintha egy-egy meglevenedett óriási pörköltkávészem lett volna, nagyanyja oldalán hirtelen igen gyámoltalannak, igen gyöngye nőnek kezdte érezni magát s nagy vágyakozással fordult hátra férje felé.

De alig hogy megpillantotta a nyomukba tipegő Okurót és Kutsumát, még jobban megijedt, a sárgaképi kicsike japánok itt a szálás, erős színű afrikaiak között szinte száználmasoknak látszottak.

Itt most már Ilse lelkében nem csupán az európai nő gondolatvilága volt az, ami ellenkezett az ázsiaival s amit holmi szócsatározással eléggé könnyedén el lehetett intézni; sokkal nagyobb volt a veszedelem: a lélek után most már a test is ellenkezni kezdett.

Este, hogy a hajóra visszatértek, a menyecske korábban feküdt ágyba, mint máskor.

Makacsul összeszorította pilláit s úgy tett, mintha mélyen aludnék, amikor Okuro megsimogatta a haját s fülébe néhány gyöngéd szót suttogott.

Ilse persze óvatosan titkolta másnap mindezt a nagyanyja előtt. Nem tudta még, mit csináljon, hallgasson-e s tűrjön továbbra is ázsiai szokás szerint, vagy pedig daczoljon s szálljon pörbe, mint európai nőhöz illenék.

De azért szüntelen csak mosolygott. Vörös aranyhajának dus pompája már magában véve is ragyogó nyárnak csábos mosolygásaként sugárzott.

Ilse tulajdonképpen sokkal élvezőbb természet volt, semhogy gondolatok hosszasan gyötörhették volna, s úgy látszott, nagy vörös hajpompáját minden nap szívesen ragyogtatja egy-egy újabb nászjé fáklyájával.

A földézetek közönsége megsokasodott és megváltozott.

Gazdag indus kereskedők európai ruhában, de egyben nagyon sok gyűrűvel s aránylánczokkal ékesen úgy álltak, mintha a fehér emberek fekete árnyéka lennének. Szemük úgy csillogott, mint a jámborfajta erdei állatoké, vagy a délöv hiu madaraié.

A rézből való keskeny lépcsőt, amely az első osztályu fedélzetről a fedélközre vezet, odalent tarka farsangi népként szállták meg az emberek. A hajó kö-

zönsége egyáltalán a legkülönbözőbb színekben, -viseletekben a világ majdnem összes emberfajtaiból ki került gyűjtemény volt. Smaragd zöld turbános mekkai zarándokok, buddhista szerzetesek mustárszín köpenyben, sötétkék és violaszín kaftános török házalók, meztelenkedő fakirok, fehérfátyolbugyogós, pirosbársonymellényes indiai kézművesek összevisszasága tarkállott és az angol gőzös barnabőrű indus legénysége, kék nadrágban, vörös övvel s tigrishajlékonyságu meztelen felsőtesttel, mezitláb úgy sürgött-forgott, futkosott ide-oda a fedélközön.

A hajó pedig csak ment, ment, vitte ezt az ezerféle gondolkozásu, ezerféle érzésű embertömeget egyre izzóbb forróságban kelet felé. Végigsúrrant már a szuezi csatornán, amelynek sivár, homokos partjai fölött mintha aranyporos lett volna a levegő.

Ott járt már a Vörös-tengeren, amely nem korálok vörösségétől kapja színét, hanem a nap tüztől. Olvadtt érczektől ömlik a forróság a nagy víztömegre, perzseli az emberek szemét, s violaszinbe varázsolja a távoli Nubia hegyeit, míg Arábia partjain ezüstös hamurakásokként izzanak az ormok s a szemhatáron ott rémlik reszkető képe a Sinainak.

S az utasok a hőségtől félholtá alélva ülnek, hevernek a ponyvák árnyékában, a szellőztetőkészülékek hiába legyezgetik a tikkadt testeket, csak forróság csapódik az enyhülést kereső, megaszalt arcokba, És forrók az éjszakák is.

És e hőségben, mely elperzselte még az agyrémeket is, Ilse már sem európai, sem ázsiai erkölcsöket nem ismert. Olyan volt, mint maga az olvatag napgolyó, amely ott lógott az égen a hajó fölött s hajnaltól alkonyatig éjszakára is tüzes katlanná hevitette a hajót.

A nap heve mintha a szerelmi vágyakat szinte tébolyossá gyújtotta volna az emberek vérében.

A testek mintha egymás felé olvadó érczdarabokká váltak volna és alig volt már különbség nappal meg éjszaka között, fiatalság meg öregség, idő, mulandóság, jelen és jövő között.

A hőség, amely mindent egybeolvasztott, a vöröstengeteri ut napjaiban Ilset és Okurót oly szoros frigybe fűzte, mint soha még, az első nászéjszakán sem talán.

Ha alkonyatkor nappali álmukból felébredtek, sohsem jutott eszükbe más, csak kedveskedés, csak újabb szerelmeskedés. Egymáshoz simulva sétálgattak a földézetten s boldogok voltak, ha a holdvilágos éjszaka lázában összebujva egy-egy mentőcsónak, vagy valamely kabinajtó mögött megölelhették egymást s arcot arcához szorítva érezhették az egymás vérenek izzó lüktetését.

Négy napig vándorolt a hajó a Vörös-tengeren, míg elért Aden váráig, amely már az Indiai-oczeánra nyíló ut kapuján örködik.

A somali-négeres partok, a félhold birodalmának minarettes, háremes partvidékei is elmaradoztak aztán, beleveszve a nyugati ég tikkadt, olajsárga sivárságába.

Az Indiai-oczeán nagy távlatai pedig Ilse és Okuro lelkében is újra fölédzték a nagy távolságok érzéseit.

A hőség, mely a Vörös-tengeren önfeledt mámorba bódította a testeket, errefelé már csökkent és az emberek ocsudva újra gondolkodni kezdtek.

Egy este Ilse nagyanyja egyedül ült a földézet egyik padjának végében. A délövi ég nagy csillagképletei idegenszerű ragyogással vonultak át feje fölött.

Pár lépésnyire odább Kutsuma, ügyet sem vetve rá, a térképet nézegette.

Az idős hölgy fölnezett az égre.

— De sok mindenféle gondolat is csügghet a csillagokon, — gondolta — hány éjszakán hány vándorhajó hány utasa nézte már őket így. Mindegyik csillag olyan, mint egy-egy selyemgubó, gondolatok selyemszálaik mily végeérhetetlenül lehetne róluk legombolyítani...

— Lásza, Kutsuma ur, — szólalt meg az öreg hölgy — maga mindig azt mondja nekem, hogy a hajam olyan, mint ott Japánban, a maga hazájában a Biva-tó mellett, a Hirayama csucsán a hó. S amily szent igaz, hogy ez az én hajam már sohasem lesz más, oly igazán hiszem, hogy Ilse sosem találhatott volna jobb férjet Okurónál. Am ezzel, sajnos, még nem mondom azt, hogy Okuro Japánban Ilsénél jobb feleséget nem találhatna és Ilse nélkül ne élhetne boldogan.

(Vége következik.)

Saison.

Bar-Kochba.

— aug. 18.

A krónikairó, amikor az idej nyárról, sorvasztó forróságról, taksaméterről és péksztrájról fog megemlékezni, nyilván a Bar-Kochba-játékot sem fogja kifelejteni a fentiekhez hasonló multságok sorrendjéből. Meg fogja írni, hogy az Ur 1911-ik esztendőjében az emberek kávéházakban, utcán, nyilvános tereken, szalonokban, vacsora előtt és vacsora után, hajnalban és a késő éjfél órákban azzal gyötörték egymást, hogy kigondoltak egy vagy több szót, amelyet felebarátjuknak ki kellett találnia. A felebarát induktív módon, logikusan megszerkesztett kérdések kapcsán, mind szűkebbre szorította azt a fogalomkört, amelyen belül a feladott kérdés megközelíthető volt, mindaddig, amíg a feladott szó vagy mondat mindentől megtisztulva, környezetéből kihámozva állt előtte.

Bocsánatot kérek, ha már előre sietek megczáfolni korunk történetíróját és a krónikairónak rendszerint tapasztalatlan lelkét a krónikór tapasztaltságával világosítom fel arról, hogy ez a kis játék száz eset közül kilenczvenkilenczben arra szolgált, hogy a felebarát a feladott kérdéstől annál jobban távolodott el, mennél induktívebben igyekezett azt megközelíteni.

Asszonyom! Ön talán meg sem fogja érteni a dolgot, ha példákkal nem illusztrálom a játékot. Tegyük fel, asszonyom, hogy ön hosszas és mély megfontolás után a következő fogalmat gondolja ki:

»Szerelem.«

Ezt a — szerelem — szót nekem kell kitalálnom. A játék, amely kérdésből és feleletből áll, megkezdődik.

ÉN: Személy az, amire ön gondol?

ASSZONYOM (aki a fogalmak megállapításában némileg járatos): Nem!

ÉN: Tárgy?

ASSZONYOM (aki a fogalmak megállapításában nem egészen járatos): Igen!

ÉN (aki ugyancsak ingadozó fizikus vagyok): Még lehet fogni?

ASSZONYOM (egészen zavarba jön; kis várta, merészen): Meg!

ÉN (aki ebben a pillanatban valami ruhadarabra gondolok): Színes?

ASSZONYOM (olvadozva): De mennyire!

ÉN: Lehet vásárolni?

ASSZONYOM (szégyenkezve): Igen.

ÉN (most már biztosra veszem, hogy szoknyára gondolt): Szellős?

ASSZONYOM (határozott meggyőződéssel): Nem.

ÉN (megdöbbenve, mert most már nem lehet »szoknya«): Van olyan nagy, mint egy ház?

ASSZONYOM: Nagyobb!

ÉN (félre): Ahá! biztosan egy ország! (Fenn.) Európában van?

ASSZONYOM: Igen.

ÉN (teljesen indokolatlanul): Pikáns?

ASSZONYOM (szégyenkezve): Igen.

ÉN (félre): Mi lehet pikáns, ami nagyobb, mint egy ház? (Fenn.) Van nekem?

ASSZONYOM (meggyőződéssel): Igen.

ÉN: Van önnek?

ASSZONYOM: Mi köze hozzá?

ÉN: Meg lehet enni?

ASSZONYOM: Pfuj!

ÉN (most már éppenséggel kezdek semmit se tudni): A mezőn terem?

ASSZONYOM: Terem.

ÉN: Vasból van?

ASSZONYOM: Ilyen vas!

ÉN (kezdem sejteni, hogy micsoda): Borszéki víz?

ASSZONYOM: Nem.

(Ebben a pillanatban valaki — az a valaki, aki minden játékot elront — megsugja nekem, hogy szerelemről van szó.)

ÉN (diadalmasan): Szerelem!

ASSZONYOM (aki közben elfelejtette, hogy milyen kérdést adott fel, diadalmasan): Nem igaz!

ÉN: Hát mi?

ASSZONYOM: Katiczabogár...

Most pedig, nagyságos asszonyom, miután egész pontosan megmagyaráztam önnek a játék lényegét, megengedem, hogy ön legyen a bölcs kitaláló. Majd egy papírlapra felírom a kitalálendő szót, ön majd lesz szíves kérdéseket intézni.

(Felírom a szót: »modern alanyi költő«.)

A játék kezdődik.

ASSZONYOM: Tárgy?

ÉN: Igen.

ASSZONYOM: Van olyan nagy, mint egy ház?

ÉN: Ujjé!

ASSZONYOM (aki azt hiszi, hogy ugyanazokat kell mindig kérdezni): Pikáns?

ÉN: Igen.

ASSZONYOM: Meg lehet enni?

ÉN: Pfuj!

ASSZONYOM: Tud járni?

ÉN: Nem.

ASSZONYOM : Tud irni, olvasni?
 ÉN : Nem.
 ASSZONYOM : Élő tárgy?
 ÉN : Nem ; tetszhalott.
 ASSZONYOM : Van ürtartalma?
 ÉN : Van.
 ASSZONYOM : A művészethez van köze?
 ÉN : Nincs.
 ASSZONYOM : Fel lehet akasztani a falra?
 ÉN : Muszáj!
 ASSZONYOM (*aki képre gondol*) : Mázolva van?
 ÉN : Igen ; nem szabad hozzányulni.
 ASSZONYOM (*valami antik festményre gondol*) :
 Piszkos?
 ÉN : Igen.
 ASSZONYOM : Kopott?
 ÉN : Igen.
 ASSZONYOM : Láttam én már olyat?
 ÉN : Igen.
 ASSZONYOM (*aki antik képet még sohasem látott, tehát tükörrre gondol*) : Azonkívül, hogy felakasztják, zsebben is lehet hordani?
 ÉN : Én nem hordanám a zsebemben.
 ASSZONYOM (*elkalandozva*) : Van valami haszna?
 ÉN : Nincs.
 ASSZONYOM : Lehet ráülni?
 ÉN : Lehet.
 ASSZONYOM (*székre gondol*) : Négylábu?
 ÉN : Igen (*a kezét is beleszámítom*).
 ASSZONYOM (*majdnem biztosra veszi, hogy szék*) :
 Fából van?
 ÉN : Igen.
 ASSZONYOM : Szokták az emberek egymás fejéhez vágdosni?
 ÉN : Igen!
 ASSZONYOM (*egész határozottan székre gondol*) :
 Recseg?
 ÉN : Igen.
 ASSZONYOM (*diadalmasan a székre nézve, melyen ülök*) : Maga most rajta ül?
 ÉN : Nem.
 ASSZONYOM (*kiábrándulva, előlről kezdi*) : Volt az ókorban?
 ÉN : Minden korban volt.
 ASSZONYOM (*elkalandozik és a czethalra gondol*) :
 Tud a vízben uszni?
 ÉN : Csak az áram ellen.
 ASSZONYOM : Bekap mindent?
 ÉN : Bekap.
 ASSZONYOM (*valószínűnek tartja a czethalat*) : A szája nagy?
 ÉN : Igen.
 ASSZONYOM (*majdnem biztosra veszi a czethalat*) :
 Kiokádta a Jónást?
 ÉN : Nem tudom ; de a Jónás ötöt biztosan kiokádná.
 ASSZONYOM : Szereti a kis halakat?
 ÉN : Igen, tartármártással.

ASSZONYOM (*miután biztosra veszi, hogy czethalról van szó, diadallal*) : Modern alanyi költő!
 ÉN (*dühösen, mert kitalálta*) : Nem találta el...
 ASSZONYOM : Nekem úgy sugták!
 ÉN : Rosszul sugták. Nem modern alanyi költő, hanem gombásrostélyos.
 ASSZONYOM : De hisz ön azt mondta, hogy fel szokták akasztani?
 ÉN (*töredelmesen*) : Csakugyan alanyi költőt gondoltam.
 (*Asszonyom belenyugszik és nem veszi észre abbéli tévedését, hogy az alanyi költőt sem szokták felakasztani.*)
 Nos, kérem, ez az a híres Bar-Kochba. És hogy mit jelent maga a »Bar-Kochba« szó, azt tessék ezzel a játékkal kitalálni!
 Maitre Jacques.

INNEN-ONNAN.

□ **Baron professzor.** Meghalt egy ember, aki bizonyosága volt annak, hogy a kedély humora az egyetlen a világon, amely még az élet legsiralmasabb szomorúságain is tulhatalmaskodik. Baron tanár egyike volt ez ország legkitünőbb sebészeinek ; biztos és diadalmas keze ezerszer kergette el a tolakadó halált embertársainak már-már kadáverré fajult teste mellől ; a betegek ezrei fordultak hozzá meleg bizakodást sejtető, könyörgő tekintettel, — és mégis Baron professzor országos neve, igazi dicsősége nem tudományosságából, varázslatos ügyességéből került ki, hanem kedélyének abból a humorából, mely kaczagásra és mosolyra birt mindenkit, még a neve hallatára is. Egy ember, akinek állandóan fájdalmat okozó kés volt a kezében, aki csatákba illő vérmennyiséget ontott életében, — vérbe áztatott pinczetták, artéria-czafatokat csiptető ollótömegek, pirosan megduzzasztott szivacsok, méreggel itatott gaze-ek és karbolos vatták közepette, pillanatra sem vesztette el az önbecsülését, azt a tiszteletet, melylyel a saját kedélyének tartozott, hogy a fontoskodás álarczát öltse magára. Olyan pillanatokban, amikor kartársainak legnagyobb része még akaratán kívül is istennek hitte magát, csupán azért, mert a kész tudomány kész eszközöket rakott kezébe, ő ember maradt, kedélyes, viccelő, elmés és jókedvű ember, vagyis Baron professzor, akiről az adomatár annyi krónikát tudott elmesélni nevetni szerető emberek számára. Humora néha nyersnek, sokszor darabosnak tetszett azok előtt, akik csak közvetetten, másodkézből vették át a híres Baron-anekdotákat ; de a közvetlen hallgatóság, a környezet, asszisztensei, hallgatói és főképp a betegek nem érezték a humor nyersségét ; hanem csupán a kissé fanyar, de mindig jóleső ízét. Az anekdoták a tudatosan viccelő és öntudatosan elmés emberek előadási modorában vesztek el szürke színüket és egy jószágos szemsugárzásból merítik nagy derűségüket. Főképp a csüggedő páciensre volt hatással a professzor ur örökös jó kedélye és ezért igaztalanság azzal vádolni az elhunyt tudóst, hogy a régi iskolának volt híve. Mert az emberi kedély szomorúságait legyőző humor mindig az örökifju iskola marad, mely tul fogja élni a baktériumokkal harczoló aszeptikus és antiszeptikus iskolák és mindenféle iskolák korszakát is.

* * *

24 **A taxaméter.** A vajudó hegyek talán most az egyszer mégsem egeret szültek. Megvan a taxaméter, az igazi, a becsületes, a hamisítatlan, amilyenek azt már a népvándorlás idejében álmodták kocsikázó eleink. Sőt egy főkapitányi

fölvívás is adódott hozzá, amely arra figyelmezteti a közönséget, hogy ne adjon borralalót a bakon ülő egyénnek. Mindez örömmel szolgál tudomásul, — mint az Akadémia jegyzőkönyveiben szokták írni — de éppen ez a méleghangu főkapitányi kiáltvány nyugtalanít engem és ébresztgeti bennem a gyanút az iránt, hogy ez a pesti taxaméter akármennyire echt is, mégsem egészen úgy sikerült, ahogy például a berlini. És ébredő gyanumnak csak tápot adnak azok a napihírek, amelyek a bérkocsitulajdonosok és a bérkocsisok közt felmerült nézeteltérésekről szólnak. Itt még valami baj van a taxaméter körül, ahogy én, mint fővárosi publikum, a konfiskocsisokat ismerem. Mert ha a bérkocsitulajdonosok nem biztosítják alkalmazottaiknak a méltányos keresetet, azok megint csak a közönségen fogják behajtani a maguk járandóságát, s ha nem is fognak egy órai kocsikázásért tíz forintot kérni, mint eddig, szép, ragyogó, nyári vasárnap délutánokon, de egy-két korona borralalót mindenesetre kikáromkodnak majd a jámbor utas zsebéből. Még pedig azért egy-két koronát, mert Budapest a magyarok fővárosa és nem a poroszoké. Ott ugyanis senki nem adott még konfiskocsisnak tíz pfennignél nagyobb borralalót, kivéve a trónörökös, aki diákkorában egyszer egy fél márkát nyomott a kocsis markába. De az is igaz, hogy azt még máma is emlegetik a berlini konflisok. Arrafelé, úgy látszik, mégis csak tökéletesebben intéződött el a taxaméter ügye és nekünk — úgy gondolom — sokkal nagyobb lett volna az örömünk, ha a főkapitánynak nem kellett volna azt a bizonyos fölvívást megszerkeszteni *No de vederemo*.

* * *

♣ **A reformnadrágos honatya.** Hétfőn mulatságos napja lesz a képviselőháznak. Eitner Zsigmond megokolja indítványát, amely szerint országgyűlési képviselő ne fogadhasson el semmiféle kitüntetést. Ha ezt olyan valaki indítványozza, akit a kitüntetések veszedelme kísért, megértenők, hogy ily módon akar védekezni a baleset ellen. De Eitner Zsigmond minden ilyen baleset ellen biztosítva van. Mire való hát ez az óvatosság másokkal szemben? A kitüntetés elfogadására senkit sem kényszerítenek, sőt mindenkit illetudóan megkérdeznék, elfogadna-e valamely kitüntetést. A védekezés lehetősége tehát megadatik mindenkinek külön-külön. Talán Eitner urat megkörtözték már? Nem hiszszük. S ha mégis védekezik, ez a védekezés épp olyan mulatságos, mint mikor aggszúzek reformnadrággal védekeznek erőszakos merényletek ellen. Ne lobogtassa hát Eitner ur a reformnadrágot, mert azt a gyanút kelti maga ellen, hogy reformnadrággal akarja pótolni, ami az ellenállás erejéből hiányzik. De hát gyöngének lenni nem szegény, s ha Eitner ur csakugyan nem akar kitüntetést, miért tesz úgy, mintha akarna...

* * *

4 **Egy közmondás.** A magyar ur, a gentleman, a viveur, a dzsentrí, a kaszinótag, a snájdig párbajhős, a vakmerő kártyás, kegyetlen leleplező és még sok minden, golyót röpített az agyába. Ezzel a megmásíthatatlan tényre Kosztka Emil fölmentette magát minden kritizáló kedv, szemrehányás, vagy ítélkezés alól. A dicséret azonban kijárt neki, de mortuis nil... Az ő dolga rendben van, ő maga tette utána a végzetes pontot. De, olvasván a hasábos tudósításokat, fölmerül bennünk a kérdés: végre is hát mit tett ez az ember, micsoda nagyot, maradandót alkotott, hogy olyan súlyos veszteségnek érzi a halálát a magyar sajtó legnagyobb része? És nem kell soká töprengnünk, a groteszk feleletet megolvashattuk minden újságban. Kosztka doktor azt mondta egy országgyűlési képviselőnek kártyázás közben, hogy: Emil, te csalsz! És ezzel a három szóval ismertté tette a nevét az egész országban. Közmondás lett ez a három szó, aminél — ismerjük csak el — sokkal szebb, fontosabb és merészebb szavak hangzottak el

visszhang nélkül. De ez a három szó varázslatos erővel terjedt és kapott életre mindenfelé, mert ezt a három szót — a zöld asztal mellett mondták ki először. Ne tessék félreérteni, nem a parlamentben, nem a kaszinóban, a kártyaasztal mellett. És ezért tette Kosztka Emil ez a három szó egy nap alatt ismertebb Magyarországon, mint például azt a magyar tudóst, aki esztendőök óta a legnagyobb geológiai kérdéseket oldja meg. Ezért az »Emil, te csalsz«-ért kapott Kosztka Emil három hasábra való dicséret jelzőt, amik közül azonban egyet nem tudunk aláírni. Azt, hogy így él és hal meg »egy igazi magyar ur«. Meghalni igen, így halt meg Széchenyi István is, de élni nem egészen így élt. Pedig ő kétségbevonhatatlanul igazi magyar ur volt. Ha azonban a *mai* magyar urakról volt szó azokban a cikkekben, akkor nem akadunk fönn semmin. Ezek között Kosztka Emil még mindig vezetett — legalább egy közmondással.

* * *

♣ **Tilos a hősködés.** Ha postaigazgató lennék, a postahivatalok bejárói fölé ezt iratnám: Tilos a hősködés! És ezt a figyelmeztetést a hivatalnokok előtt még külön felolvastatnám napjában kétszer-háromszor, hogy tudják, mi a dolguk, ha rablók ezzel a kiáltással törnek a postahivatalba: Pénzt vagy életet! Ez a figyelmeztetés az egyetlen módja annak, hogy ártatlan emberek, jóra való családapák ne haljanak meg revolvergolyótól. Ha betörök, rablók pénzt vagy életet kérnek, oda kell nekik adni a pénzt. Mert az emberélet a pénznél is drágább, pláne annál a pénznél, amelyik nem is a mienk, hanem az államé. Az a két hölgy az Attila-köruti postahivatalban igazán hősök módjára viselkedett, amikor gyáván megretírtak a rablók elől s a pénzt az első felszólításra átadták a két betyárnak. Okos ember az életét úgy védi, ahogy tudja, s ezer korona nem nagy pénz két emberéletért. Ahol a pénz a legjobb védekeszköz az életnek, ott pénzzel kell védekezni s nem revolverrel. Tessék hát kiirni az ajtók fölé: Tilos a hősködés! Vagy pedig tessék hölgyeket alkalmazni a postahivatalokban. Ez esetben fölösleges a figyelmeztetés, hogy inkább legyünk gyáva kutyák, mint döglött oroszlanok.

SZINHÁZ.

Balling ante portas.

Az Operaház élére ismét muzsikus kerül. Rosszakarat mondhatja csak, hogy az új művészeti igazgató szerződéséből semmi jó sem háramlik a színházra. Az Operaháznak van haszna Balling Mihály idejövételéből és lesz haszna egészen addig, amíg Balling Budapestre nem érkezik és elfoglalja hivatalát. Ezt bizonyítják azok a hírek, amelyek napról-napra merülnek föl a napilapokban. A régi rendszer csődöt mondott. Eddig a művészek korrepetáltak Kernerrel, táncolni tanultak Guerránál, azután elküldték Ruszt Józsefet Mészároshoz és megvolt a szerződés. Ezt a rendszert most, ha nem is hatályon kívül helyezte, de legalább is komplikálta Balling, aki annyira vir integer, hogy létezéséről kineveztetéséig Budapesten nem tudott senki. Ezzel magyarázható hatása. Eddig is történt kísérlet az Operaház igazgatósága részéről a büdzsé redukálására. Eddig is megtörtént, hogy szerződéseket nem újítottak meg, vagy nem olyan feltételek mellett, amint kívánták. Ilyenkor azonban egyszerre csak megjelent egy miniszteri hivatalnok, egy újságíró, egy habitué, egy-két napilap a szerződés megújításának megtagadásáról úgy emlékezett meg, mint nemzeti gyászról, és erre az ügy barátságosan elintézt nyert. Most pedig jön egy német karmester: mi köze neki a nemzeti gyászhoz? Érthető, hogy jövetelének hírére

az Operaházban minden megingott. Nem a tehetségekbe, hanem a protektorokba vetett hit. A vieille garde legelszántabb harcosai többé már nem kértek ötvenezer koronát és tízéves szerződést, és ha kértek, Alszegei mélán, de talán némi kárörömmel is mondotta: majd Balling... és Mészáros ugyanezt cselekedte. A művészek pedig nem várják be Ballingot, hanem egyre-másra kötik a szerződéseket kisebb gázsival és rövidebb időre, Balling azonban egyszer mégis csak ideérkezik és akkor a varázsnak vége lesz. Az új igazgató előtt majd tiszteleg az Operaház gárdája. Ez az a gárda, amely sohasem hal meg, hanem mindig megadja magát, mert a gárdának élni kell és Balling csakhamar belátja, hogy ő is csak ezzel a gárdával tud megélni. És akkor újra elkövetkezik a régi rend, az Operaház igazgatása, mint eddig, sok személyes érdek egyensúlyba hozatalával lesz egyértelmű, csak amit eddig négyfelé kellett elintézni, ahhoz most egy ötödik út is szükségessé válik. Mindez pedig azért, mert Balling: karmester és például nem szociológus. Egy zenész mindig azt hiszi, hogy aki a Lammermoori Lucia örülési jelenetében egy trillát kitart tizenöt másodpercig, az megérdemel ötvenezer korona gázsit. És ebben van az ő nagy tévedése. Ezért volt jó intendáns Nopcsa, akiről a följegyzések bizonyítják, hogy nagyot hallott, és így nem befolyásolhatták az énekesnők, sajnos, nem hallott elég nagyot ahhoz, hogy a ballet iránt hasonlóan elfogulatlan maradhasson. Csak a hajórudhoz kötözött Odysseus állhat ellen a szirének énekének és az Operaház körül csak az vállalkozhatik gyökeres átalakításokra, aki se nem hall, se nem lát egyebet, mint az átdolgozott költségvetést. Egy minden irányban redukált költségvetés szigorú megvalósítására való képesség garantálja ugyanis egyedül egy új rezsim működésének sikerét. Mert igaz, hogy az Operaház nem lukratív vállalkozás, ez azonban legfeljebb csak azt jelenti, hogy az állam ne belőle fedezze a Dreadnought költségeit és semmiesetre sem azt, hogy egymilliókétszáz ezer koronát fordítson a főtartására. Ennyi ugyanis az Operaház szubvenciója, ennyi szükséges a főtartásához, tehát bátran mondhatjuk: ennyi a deficitje. És a legszebb mezza voce és a leggyönyörűbb sztakkátók sem érnek egymilliókétszáz ezer koronát olyan államban, ahol a népoktatás kérdésének megoldása egyáltalán nem kielégítő. Az egymilliókétszáz ezer korona azt is bizonyítja, hogy ebben az országban még nem vert olyan erős gyökeret az operakultusz, hogy ilyen buzgó ápolása indokolt volna. Ellenkező esetben megélne nélküle is. Miért meghonosítani egy élvezetet, amikor az utána való kereslet nincs arányban az érte hozott áldozatokkal? Az opera mindenhol mint az általános kulturális és gazdasági állapot függvénye jelentkezik és ha mint ilyen veszszük figyelembe a budapesti Operaházat, akkor látjuk, hogy költségvetése nem illeszkedik bele a magyar viszonyokba. Európában három ópera költségvetése nagyobb, mint a budapestié. Ez a három ópera: az Opera Comique, a párisi nagy ópera és a berlini operaház. Berlinben a művészek fizetésének maximuma harminczhatezer márka. Budapesten Anthes, Környey, Lunardi, Szamosi, Vásquez fizetése annyi, mint az összes magyar minisztereké együttvéve. Erre nem lehet azt válaszolni, hogy miniszternek minden cilinderes ur megfelel, de Lohengrint nem tudja mindenki énekelni. Mert Lohengrint is el lehet énekelni hatvan ezer koronán alul. És éppen ebben van a megoldás kulcsa. Az új színházművészet vallja, hogy az előadás nem a színészen, hanem a rendezőn és a karmesteren fordul meg. Ma már tudjuk, hogy közepes erővel is lehet kitűnő előadásokat produkálni. A színész csak instrumentum, amelyen a rendező és a karmester játszik. Jó, szolid hangszer is megteszi ott, ahol művész játszik rajta. Karmesterről és rendezőről kell tehát gondoskodni, akik az előadások művészi nivóját garantálják: ezzel kell kezdődnie az Operaház művészi renaissance-ának. Ezt azonban kell hogy meg-

előzze az Operaház költségvetésének a magyar gazdasági és kulturviszonyokhoz való hozzáhangolása, a pénzügyi rendezése. Ehhez pedig nem kell főzeneigazgató. Ki kell rendelni akárkit, aki megközelíthetetlen és nem ért a zenéhez és van szíve elbocsájtani a legférfiasabb baritont csakugy, mint a leghalkabb fejhangozat. Megjelenésének kétségkívül rendkívüli lesz a hatása. Amint ezt a Balling idejövételének hírére kitört zavar meggyőzően bizonyítja.

IRODALOM.

Jánosi Gusztáv. Szász Károly iskolájának immár nagyon megfogyatkozott csapatából való volt Jánosi Gusztáv műfordító, a Kisfaludy-Társaság tagja, aki e héten elhunyt — nem a poéták romantikus nyomorúságában, hanem mint Jánosi Ágoston nagyprépost. Abban az időben kezdte meg műfordítói munkásságát, amikor Szász Károly buzdítására minden bokor mellől műfordító bujt elő valamelyik nagy remekmű szerényen, de igazán »hevenyészett«-nek mondott fordításával. Nagysietve leműfordítottak mesterükkel egyetemben mindent, ami már megkapta a világirodalomban a »remekmű« elnevezést. Most már alig van olyan idegen remekmű, mely le ne lenne fordítva nyelvünkre, de sajnos, csak igen kevés ezek között az olyan, mely újabb műfordító után ne áhítoznék. Hiszen még jó Shakespeare-fordításunk sincs! Ezeket az újabb műfordítókat azonban aligha fogja lelkesíteni az újból való lefordításra az olyan mű, mely már le van fordítva, habár rosszul és poézis nélkül. Ezért nem örvendhetünk a mi műfordításaink nagy tömegének. Jánosi Gusztávnak volt érzéke a műfordítás költői művészete iránt, de nagy hibát követett el, mikor nem maradt meg az apróbb, hangulatos költeményeknél, melyeket igen ügyesen ültetett át magyarra; de mikor Milton drámái, erőteljes nyelvét s Tasso finom árnyalatokban gazdag poézisét igyekezett tolmácsolni, nem volt elegendő ereje a feladat megoldásához. Lefordította Milton »Elveszett paradicsom«-át, de ez a műve szintelen és közel sem jár az eredetijének nagyszerűségéhez, Tasso »Meggyszabadított Jeruzsálem«-ének pedig nagyon ártott azzal, hogy stanzáinak csengő jambusait kattogó alexandrinusokra változtatta át. Longfellow, Victor Hugo és Lamartine költeményeivel már szerencsésebb volt. Milton és Tasso vallásos tárgyú remekműveinek lefordítására alkalmasínt papi hivatásából merített lelkesedést. Ez volt a hibája: akkor is megmaradt papnak, amikor költőnek kellett volna lennie.

Művészet.

Egyházi művészet.

A felvidék egyik régi és szép városában egyházművészeti vállalat alakult — részvénytársasági alapon. Csak az első pillanatban oly meglepő ez az alakulás, mert amint Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen, még kevésbé szállítják ingyen a koporsót, a gyertyatartót, a miseruhát, az egész templomi felszerelést és hogy aztán a szállító magánember-e, vagy részvénytársaság, az egészen mindegy. Az apostolok küldetésének befejezte óta sok millió ember élt az egyházból és az egyház körül és a legnemesebb lelkek minden valószínűség szerint azok között találtattak, akiknek művészetét váltotta csengő aranyakra a római egyház. Velük szemben évszázadokon keresztül igen bőkezű volt. Ők, a világhírű és a meg nem nevezett művészek, a világiak, pápai és fejedelmi udvarok kegyenczei, meg az elvonult, csendes, csuhás barátok, a kolostori műhelyek névtelen nagyjai azzal hálálták meg a bőkezűséget, hogy

csakugyan széppé tették a templomot, amelynek artisztikus fejlődése oly szerencsés a középkortól a renaissance-ig és még azon túl, még a barok szertelenségei közben is.

Ma már nem építenek templomokat és ez a hosszú ideje tartó szünet még a legfanatikusabb szabadgondolkodóknak sem lehet örvendetes. Mert nem jelenti az egyház lelki, az egyház intézményes hatalmának csökkenését. Ellenkezőleg: annak jele, hogy ez a hatalom új területeket szerez, a naiv áhitattal — amelynek felkeltésében impozáns templom-építkezéseknek annyi része volt — már nem elégszik meg és anyagi erejét az Ur hajlékának folytonos diszitése helyett inkább az organizáció erősítésére fordítja.

Más lapra tartozik, mennyiben erősíti a lelkek békéjét az egyház újabbkori szerepe. Ami a szóban lévő dolgot, a művészetet illeti, az egyház itt kétségen kívül fájdalmas vereséget szenvedett. Az idők maguk bizonyára nem alkalmasok arra, hogy megszülessenek a nagyszerű középkori katedrálisok, modern testvérek, viszont nem is indokolják, hogy az anyagilag még mindig erős, utólréhetetlen hagyományokkal rendelkező intézmény, hajdani vezető szerepét elveszítse, sőt, ami valamikor teljesen elképzelhetetlen volt, az izléstelenségnek nyisson tág kaput. Kitünő, elismert tekintélyű, tudós papi emberek ítéleteit idézhetnénk annak bizonyítására, hogy nem a hitetlen, az elfajult modern izlés az, amely a gyér újabb templomi építkezések, főképpen pedig a felszerelések barbarizmusain megbotránkozik. Már pedig templomi tárgyaktól, oltárterítőktől, gyertyatartóktól, kelyhektől nemes formát és jó kivített követelni bizonyára nem snobizmus, nem a tulfinomult esztéták, a cipőhuzót is modellirozó über-iparművészek követelménye.

A szóban levő új vállalat is, amelyről hirtelenében semmi közelebbit nem tudunk, létét azzal indokolja meg, hogy ki kell szorítani a templomokból az izléstelen külföldi iparczikkeket. Milyen igaz! És hogy mennyire szükséges volna a belföldi czikkék egy jelentékeny részét is kiszorítani, azt nyugodtan hozzáteheti, aki itt-ott megnézte már, hogyan rendeznek be, vagy újítanak fel manapság belülről egy templomot. Ha elhagyott falvak, szegény kis plébániák istenházába vonul be olcsóság örve alatt a legselejtebb portéka, ennek van magyarázata. Az isten szegény szolgálja bizony nem utazhat, nem járhat világot, nem képezheti magát egyházművészeti szakértővé. Bár hajdan a püspök keze elég hosszú volt, elért a legtávolabbi faluba és ma is megakadályozhatná a templomi izléstelenséget, mint enyhébb istenkáromlást. Ez a bűn azonban egyáltalában nem a szerény kis templomocskák különlegessége. Az a szerencse, hogy nem szokták kutatni, a magyar templomokról a Baedeker nem igen emlékezik meg, maga a magyar pedig természetesen nem néz körül valami nagy alapossággal templomaiban. Jó szokás ez, megkímél olyan felfedezésektől, amelyeket például a pécsi székesegyházban volt alkalmunk tenni. A legrégebb magyar emlékek e kiváló példány tudvalevőleg már régebben alapos restauráláson ment keresztül. A restaurálás ügye maga is megérdemelne egy-két külön fejezetet. A pécsi katedrális aránylag kitünően sikerült, legfeljebb azt érdemes róla feljegyezni, hogy e művészet legjelesebb élő mesterei sem tudják — vagy nem merik — utólréni a régieket nyugalomban és egyszerűségben. Bár Schmidt, a méltán híres bécsi Dom-Baumeister végezte Pécsen ezt a munkát olyan ember, aki tökéletesen otthon volt a középkor szellemében, a régi falak és tornyok vaskos, nehézkes monumentálisát széttagolta, nemesen és finoman ugyan, de némiképpen ellenkezésbe jutva a magyarországi románnal, amely éppen szegényes darabosságával oly kedves nekünk. Schmidt azonban ettől eltekintve, kifogástalanul elvégezte munkáját és távozott. Jöttek erre a templom jóindulatu urai és megajándékozták a dómot egyebek között villamos csillárokkal. Aki e bolthajtások alatt a renováláson

keresztül is megérezte a templom régi hangulatát, sirni van annak kedve e csillárok láttára. A Lipótvárosban azt mondanák rájuk elsősorban, hogy »protzig«, terpeszkedő, őket egyáltalában meg nem illeto nagy helyet elfoglaló valamik ezek. Parvenü-diszük ellenére szegényesek, olcsók, — pedig jó drágán fizették meg a derék papok — templomiatlanok, mintha csak valamelyik köruti, újonnan berendezett kávéházból vitték volna át őket a helyre, amelyre nem méltók. A mellékkápolnában az egyik ilyen kávéhádisz a Székely-freskók zavartalan megszemlélését teszi lehetetlenné. Konstruktívójában, részleteiben egyaránt sikertelen, gyárizú munka ez. A hitetlen, a pogány látogatót felbőszíti az ilyen templomrontás. A hivek, úgy látszik, nyugodtabban viselik el, bár viszont sok egyházi férfiú szintén türehtetlennek érzi a templomi harmónia ilyen megbontását és ez az érzésük hozta létre nyilván az egyházművészeti tanfolyamokat. Isten tudja hogyan találta rá a régiek mindig a legjobb munkára. A mai embert, a templomok mai urait külön meg kell tanítani a kiválasztás, a vásárlás művészetére is. Mert jó munka kétségen kívül akad ma is, csak a méltányló foglalkoztak meg. Hogy aztán az egyházi művészet részvénytársasági alapon jobb lesz-e, az később fog eldőlni. Ha jobb lesz, minden szimpátiát megérdemel. A szekularizáció még messze van és addig, amíg bekövetkezik, nagyon kívánatos, hogy minél bölcsebben költsék el az egyházi pénzeket.

Lengyel Géza.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Pénzüntézetek Központi Hitelbankja augusztus 19-én tartott közgyűlésén elhatározta, hogy tíz millió koronával felemeli az alaptőkéjét. Az intézet saját tőkéi ezzel a tranzakcióval husz millió koronára emelkednek. Annyi tőkeemeléstről érkezik hír nap-nap után, hogy a közgazdasági események krónikásai minden emóció nélkül szokták tudomásul venni az országszerte uralkodó tőkeszaporitási láznak mind gyakrabban jelentkező tüneteit. Azonban ez a tőkeemelés, a Központi Hitelbanknak a tőkeemelése, jelentőség dolgában messze kiemelkedik az újabb idők sablonos tőkemozgalmainak sorából. A kibocsátásra kerülő új részvényeket en bloc átveszi egy hatalmas francia pénzcsoporth és ennek révén a francia piac kiapadhatatlan pénzforsait nyitja meg a Központi Hitelbank kitünő vezetősége a kötelékébe tartozó 700 vidéki pénzüntézet előtt. Ez ennek a tőkeemelési műveletnek a lényege. A vidéki magyar pénzüntézetek előtt a fejlődésnek olyan perspektívája nyílik meg azáltal, hogy a világ bankárai, a francziák nyulnak támogatólag a hónuk alá, aminőt pár év előtt elképzelni sem mertek volna. A Magyar Pénzüntézetek Központi Hitelbankjának tőkeemelése éppen ezért országos jelentőségű dolog. Ez az intézet nem közönséges üzleti vállalkozás, hanem komoly erkölcsi értékkel és súlylyal bíró intézmény, mely az egész országra kiterjedő organizációja révén gazdasági életünknek sorsára döntő befolyást fog szerezni a jövőben. Külön is meg kell emlékeznünk itt Gyenes Lajosról, az intézet vezérigazgatójáról, aki fáradhatatlan munkával és kitartással nagyra növelte ezt az intézetet. Ő ott állott a Központi Hitelbank bölcsőjénél, — mennyi küzdelembe került, mennyi keserves csalódás után sikerült azt létrehozni — és neki adatott meg, hogy bevezesse a hét év előtt alapított pénzüntézetet az ígért földjére: a nagy bankok közé, arra a magaslatra, ahonnan az egész ország gazdasági fejlődését dirigálják. Derék és becsületes munkát végzett. Ennél a két jelzőnél egyebet soha nem is kívánt Gyenes Lajos puritán egyénisége.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.